

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

YASAMA DÖNEMİ

24

YASAMA YILI

5

SIRA SAYISI: 703

Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkanvekilleri Kayseri Milletvekili Mustafa Elitaş, Adıyaman Milletvekili Ahmet Aydın, Kahramanmaraş Milletvekili Mahir Ünal, İstanbul Milletvekili Mihrimah Belma Satır ve Amasya Milletvekili Mehmet Naci Bostancı ile 224 Milletvekilinin; Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi ve Anayasa Komisyonu Raporu

(2/2737)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

• 2/2737 Esas Numaralı Teklifin

- TBMM Başkanlığına Sunuş Yazısı4
- Katılma Yazıları.....9
- Gerekçesi11

• Anayasa Komisyonu Raporu13

• Muhalefet Şerhleri.....17

• Teklif Metni.....44

• Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin44

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifimiz ve gerekçesi ilişikte sunulmuştur.

Gereğini arz ederiz.

<i>Mustafa Elitaş</i>	<i>Ahmet Aydın</i>	<i>Mahir Ünal</i>
Kayseri	Adıyaman	Kahramanmaraş
<i>Mihrimah Belma Satır</i>	<i>Mehmet Naci Bostancı</i>	<i>Mehmet Doğan Kubat</i>
İstanbul	Amasya	İstanbul
<i>Recep Özel</i>	<i>Ramazan Can</i>	<i>Ertuğrul Soysal</i>
Isparta	Kırıkkale	Yozgat
<i>Osman Çakır</i>	<i>Erol Kaya</i>	<i>Cuma İçten</i>
Düzce	İstanbul	Diyarbakır
<i>Şenol Gürşan</i>	<i>Mustafa Kabakcı</i>	<i>Fezullah Kıyıklık</i>
Kırklareli	Konya	İstanbul
<i>Cahit Bağcı</i>	<i>Mehmet Erdoğan</i>	<i>Osman Kahveci</i>
Çorum	Gaziantep	Karabük
<i>Murat Yıldırım</i>	<i>Ercan Candan</i>	<i>Tülay Kaynarca</i>
Çorum	Zonguldak	İstanbul
<i>Mustafa Kemal Şerbetçioğlu</i>	<i>M. Vecdi Gönül</i>	<i>İdris Şahin</i>
Bursa	Antalya	Çankırı
<i>Derya Bakkak</i>	<i>Vedat Demiröz</i>	<i>A. Gültekin Kılınç</i>
Gaziantep	Bitlis	Aydın
<i>Hilmi Bilgin</i>	<i>Yusuf Başer</i>	<i>Hakan Çavuşoğlu</i>
Sivas	Yozgat	Bursa
<i>İhsan Şener</i>	<i>Kemalettin Aydın</i>	<i>Önder Matlı</i>
Ordu	Gümüşhane	Bursa
<i>İsmail Aydın</i>	<i>Bedrettin Yıldırım</i>	<i>Adnan Yılmaz</i>
Bursa	Bursa	Erzurum
<i>Osman Ören</i>	<i>Osman Boyraz</i>	<i>Pelin Gündeş Bakır</i>
Siirt	İstanbul	Kayseri
<i>Mehmet Erdem</i>	<i>İlhan Yerlikaya</i>	<i>Yıldırım M. Ramazanoğlu</i>
Aydın	Konya	Kahramanmaraş
<i>Fevai Arslan</i>	<i>Mehmet Ali Okur</i>	<i>İsrafil Kışla</i>
Düzce	Kocaeli	Artvin
<i>Cengiz Yavilioğlu</i>	<i>Murtaza Yetiş</i>	<i>Fehmi Küpçü</i>
Erzurum	Adıyaman	Bolu

<i>İsmail Kaşdemir</i>	<i>Salih Koca</i>	<i>Muzaffer Yurttaş</i>
<i>Çanakkale</i>	<i>Eskişehir</i>	<i>Manisa</i>
<i>Ahmet Tevfik Uzun</i>	<i>Fatih Şahin</i>	<i>M. Bilal Macit</i>
<i>Mersin</i>	<i>Ankara</i>	<i>İstanbul</i>
<i>Orhan Atalay</i>	<i>Sadık Yakut</i>	<i>Nurcan Dalbudak</i>
<i>Ardahan</i>	<i>Kayseri</i>	<i>Denizli</i>
<i>Gülşen Samancı</i>	<i>Gülşen Orhan</i>	<i>İlknur Denizli</i>
<i>Konya</i>	<i>Van</i>	<i>İzmir</i>
<i>Tülay Selamoğlu</i>	<i>Fatih Çiftci</i>	<i>Köksal Toptan</i>
<i>Ankara</i>	<i>Van</i>	<i>Zonguldak</i>
<i>İbrahim Yiğit</i>	<i>Mehmet Domaç</i>	<i>Hüseyin Bürge</i>
<i>İstanbul</i>	<i>İstanbul</i>	<i>İstanbul</i>
<i>Ali Turan</i>	<i>Orhan Karasayar</i>	<i>Salih Fırat</i>
<i>Sivas</i>	<i>Hatay</i>	<i>Adıyaman</i>
<i>Özlem Yemişçi</i>	<i>Mine Lök Beyaz</i>	<i>Mehmet Sağlam</i>
<i>Tekirdağ</i>	<i>Diyarbakır</i>	<i>Kahramanmaraş</i>
<i>Mehmet S. Hamzaoğulları</i>	<i>Sermin Balık</i>	<i>M. Necati Çetinkaya</i>
<i>Diyarbakır</i>	<i>Elazığ</i>	<i>Adana</i>
<i>Muammer Güler</i>	<i>Ahmet İyimaya</i>	<i>Faruk Septioğlu</i>
<i>Mardin</i>	<i>Ankara</i>	<i>Elazığ</i>
<i>Nebi Bozkurt</i>	<i>Mustafa Gökhan Gülşen</i>	<i>İlyas Şeker</i>
<i>Mersin</i>	<i>Kastamonu</i>	<i>Kocaeli</i>
<i>Nihat Ergün</i>	<i>Ömer Selvi</i>	<i>Gürsoy Erol</i>
<i>Kocaeli</i>	<i>Niğde</i>	<i>İstanbul</i>
<i>Zeki Aygün</i>	<i>Ali Boğa</i>	<i>Mustafa Bilici</i>
<i>Kocaeli</i>	<i>Muğla</i>	<i>Van</i>
<i>Mehmet Öntürk</i>	<i>Adem Yeşildal</i>	<i>Mehmet Metiner</i>
<i>Hatay</i>	<i>Hatay</i>	<i>Adıyaman</i>
<i>Ekrem Çelebi</i>	<i>Mustafa Öztürk</i>	<i>Abdullah Çalışkan</i>
<i>Ağrı</i>	<i>Bursa</i>	<i>Kırşehir</i>
<i>Sadık Badak</i>	<i>Mevlüt Akgün</i>	<i>Zülfü Demirbağ</i>
<i>Antalya</i>	<i>Karaman</i>	<i>Elazığ</i>
<i>Hüseyin Filiz</i>	<i>Mehmet Sarı</i>	<i>Aydın Bıyıklıoğlu</i>
<i>Çankırı</i>	<i>Gaziantep</i>	<i>Trabzon</i>
<i>Oğuz Kağan Köksal</i>	<i>Faruk Işık</i>	<i>Yunus Kılıç</i>
<i>Kırıkkale</i>	<i>Muş</i>	<i>Kars</i>

<i>Sebahattin Karakelle</i>	<i>Ziver Özdemir</i>	<i>Hasan Karal</i>
Erzincan	Batman	Rize
<i>Adem Tatlı</i>	<i>Mehmet Geldi</i>	<i>Tülay Bakır</i>
Giresun	Giresun	Samsun
<i>Hüseyin Şahin</i>	<i>M. Kerim Yıldız</i>	<i>Abdulkerim Gök</i>
Bursa	Ağrı	Şanlıurfa
<i>Oya Eronat</i>	<i>Ülker Güzel</i>	<i>Ahmet Haldun Ertürk</i>
Diyarbakır	Ankara	İstanbul
<i>Ahmet Erdal Feralan</i>	<i>Murat Göktürk</i>	<i>Ebubekir Gizligider</i>
Nevşehir	Nevşehir	Nevşehir
<i>Suat Önal</i>	<i>Gökçen Özdoğan Enç</i>	<i>Nesrin Ulema</i>
Osmaniye	Antalya	İzmir
<i>Harun Karaca</i>	<i>Osman Aşkın Bak</i>	<i>Harun Tüfekci</i>
İstanbul	İstanbul	Konya
<i>Mehmet Yüksel</i>	<i>A. Kutalmış Türkeş</i>	<i>Mehmet Şükrü Erdinç</i>
Denizli	İstanbul	Adana
<i>Seyit Sertçelik</i>	<i>Mustafa Hamarat</i>	<i>Hüseyin Samani</i>
Ankara	Ordu	Antalya
<i>Şirin Ünal</i>	<i>Halil Özcan</i>	<i>Fatma Salman</i>
İstanbul	Şanlıurfa	Ağrı
<i>Ahmet Arslan</i>	<i>Ali Şahin</i>	<i>Mehmet Ersoy</i>
Kars	Gaziantep	Sinop
<i>Fuat Karakuş</i>	<i>Fahrettin Poyraz</i>	<i>Mehmet Akyürek</i>
Kilis	Bilecik	Şanlıurfa
<i>Bilal Uçar</i>	<i>Uğur Aydemir</i>	<i>Dilek Yüksel</i>
Denizli	Manisa	Tokat
<i>Fatoş Gürkan</i>	<i>Gönül Bekin Şahkulubey</i>	<i>Eşref Taş</i>
Adana	Mardin	Bingöl
<i>Gülay Dalyan</i>	<i>Ahmet Salih Dal</i>	<i>Sevim Savaşer</i>
İstanbul	Kilis	İstanbul
<i>İsmet Uçma</i>	<i>Ali Aydınlioğlu</i>	<i>Şamil Tayyar</i>
İstanbul	Balıkesir	Gaziantep
<i>Muhyettin Aksak</i>	<i>Bünyamin Özbek</i>	<i>Muzaffer Aslan</i>
Erzurum	Bayburt	Kırşehir
<i>Alpaslan Kavaklıoğlu</i>	<i>Ali Aşlık</i>	<i>Bülent Turan</i>
Niğde	İzmir	İstanbul

<i>Mehmet Altay</i>	<i>Necdet Ünüvar</i>	<i>Vural Kavuncu</i>
Uşak	Adana	Kütahya
<i>Cem Zorlu</i>	<i>Bayram Özçelik</i>	<i>Mücahit Fındıklı</i>
Konya	Burdur	Malatya
<i>Sıtkı Güvenç</i>	<i>A. Çağatay Kılıç</i>	<i>Yılmaz Tunç</i>
Kahramanmaraş	Samsun	Bartın
<i>İbrahim Korkmaz</i>	<i>Hasan Ali Çelik</i>	<i>Ahmet Berat Çonkar</i>
Düzce	Sakarya	İstanbul
<i>İsmet Su</i>	<i>T. Ziyaeddin Akbulut</i>	<i>Alev Dedegil</i>
Bursa	Tekirdağ	İstanbul
<i>İlknur İnceöz</i>	<i>A. Emin Önen</i>	<i>Tülay Babuşcu</i>
Aksaray	Şanlıurfa	Balıkesir
<i>Fatih Han Ünal</i>	<i>Seyit Eyyüpoğlu</i>	<i>Vahit Kiler</i>
Ordu	Şanlıurfa	Bitlis
<i>İsmail Güneş</i>	<i>Hasan Fehmi Kinay</i>	<i>Ahmet Yeni</i>
Uşak	Kütahya	Samsun
<i>Hacı Bayram Türkoğlu</i>	<i>Feramuz Üstün</i>	<i>Nurdan Şanlı</i>
Hatay	Gümüşhane	Ankara
<i>Oktay Saral</i>	<i>Mustafa Şahin</i>	<i>Emrullah İşler</i>
İstanbul	Malatya	Ankara
<i>Avni Erdemir</i>	<i>Temel Coşkun</i>	<i>Abdürrahim Akdağ</i>
Amasya	Yalova	Mardin
<i>Ayhan Sefer Üstün</i>	<i>Ali İhsan Yavuz</i>	<i>Yüksel Özden</i>
Sakarya	Sakarya	Muğla
<i>Hüseyin Üzülmaz</i>	<i>Kerim Özkul</i>	<i>Süreyya Sadi Bilgiç</i>
Konya	Konya	Isparta
<i>Mustafa Baloğlu</i>	<i>Salim Uslu</i>	<i>Ahmet Baha Ögütken</i>
Konya	Çorum	İstanbul
<i>Yahya Akman</i>	<i>Selçuk Özdağ</i>	<i>Özcan Ulupınar</i>
Şanlıurfa	Manisa	Zonguldak
<i>Muzaffer Çakar</i>	<i>İsmail Tamer</i>	<i>Mehmet Erdoğan</i>
Muş	Kayseri	Adıyaman
<i>Nihat Zeybekci</i>	<i>M. Emin Dindar</i>	<i>Cevdet Yılmaz</i>
Denizli	Şırnak	Bingöl
<i>Canan Candemir Çelik</i>	<i>Salih Kapusuz</i>	<i>Ülker Can</i>
Bursa	Ankara	Eskişehir

<i>Rifat Sait</i>	<i>Cemal Öztaylan</i>	<i>Metin Külünk</i>
İzmir	Balıkesir	İstanbul
<i>Mustafa Akış</i>	<i>Halil Ürün</i>	<i>Nureddin Nebati</i>
Konya	Afyonkarahisar	İstanbul
<i>Fazilet Dağcı Çıglık</i>	<i>Ali Rıza Alaboyun</i>	<i>Nevzat Pakdil</i>
Erzurum	Aksaray	Kahramanmaraş
<i>Sadullah Ergin</i>	<i>Ömer Faruk Öz</i>	<i>H. Cemal Akın</i>
Hatay	Malatya	Malatya
<i>M. Mehdi Eker</i>	<i>D. Mehmet Kastal</i>	<i>Halil Mazıcıoğlu</i>
Diyarbakır	Osmaniye	Gaziantep
<i>Nejat Koçer</i>	<i>Faruk Özak</i>	<i>Mehmet Şimşek</i>
Gaziantep	Trabzon	Batman
	<i>Mehmet Daniş</i>	
	Çanakkale	

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Parti kapatma ile ilgili verilen Anayasa Değişiklik Teklifine imzamı koyuyorum.

Gereğini arz ederim.

10.03.2015

Cevdet Erdöl

Ankara

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Parti kapatma ile ilgili verilen Anayasa Değişiklik Teklifine imzamı koyuyorum.

Gereğini arz ederim.

10.03.2015

Nusret Bayraktar

Rize

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkanlığı'nın 498 sayılı Anayasa değişikliği ile ilgili teklifine katılmak istiyorum. Gereğini arz ederim.

10.03.2015

Afif Demirkıran

Siirt

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Parti kapatma ile ilgili verilen Anayasa Değişiklik Teklifine imzamı koyuyorum.

Gereğini arz ederim.

10.03.2015

Bekir Bozdağ

Yozgat

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

2/2736 esas numaralı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifine imzam ile katılmak istiyorum.

Bilgilerinize arz ederim.

Saygılarımla,

10.03.2015

Mustafa Baloğlu

Konya

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Parti kapatma ile ilgili verilen Anayasa Değişiklik Teklifine imzamı koyuyorum.

Gereğini arz ederim.

10.03.2015

Şuay Alpay

Elazığ

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Parti kapatma ile ilgili verilen Anayasa Değişiklik Teklifine imzamı koyuyorum.

Gereğini arz ederim.

10.03.2015

Muzaffer Baştopçu

Kocaeli

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Parti kapatma ile ilgili verilen Anayasa Değişiklik Teklifine imzamı koyuyorum.

Gereğini arz ederim.

10.03.2015

Suat Kılıç

Samsun

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

2/2737 Esas numaralı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda değişiklik yapılması hakkındaki kanun teklifine katılıyorum. Gereğinin yapılmasını arz ederim.

11.03.2015

Cemal Yılmaz Demir

Samsun

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

2/2737 Esas Numaralı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında değişiklik yapılması hakkında, kanun teklifine imzamı koyuyorum.

Gereğinin yapılmasını arz ederim.

11.03.2015

Mahmut Kaçar

Şanlıurfa

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Parti kapatma ile ilgili verilen Anayasa Değişiklik Teklifine imzamı koyuyorum.

Gereğini arz ederim.

10.03.2015

Zeynep Armağan Uslu

Şanlıurfa

TBMM BAŞKANLIĞINA

AK Parti tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisine verilen, 2/2737 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifine imza atarak katılmak istiyorum. Gereğinin yapılmasını rica ederim.

Selam ve saygılarımla.

Soner Aksoy

Kütahya

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

2/2737 esas numaralı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifine katılmak istiyorum.

Gereğini arz ederim.

Bülent Gedikli

Ankara

HAVALE EDİLDİĞİ KOMİSYONLAR (2/2737)	
ESAS	Anayasa Komisyonu

GEREKÇE

Ülkemizde siyasî partilerin bağlı olduğu hukukî rejimin, yapılan tüm iyileştirmelere rağmen, siyasî partilerin aleyhine işlemesi önlenememiş ve bu rejim, ağırlıklı olarak özgürlükleri daraltıcı nitelikte işlemiştir. 1961 Anayasasından bugüne kadar ülkemizde, Anayasa Mahkemesi kararıyla yirmi beş siyasî parti kapatılmış olup bu sayıya askerî müdahale dönemlerinde kapatılan siyasî partiler dahil değildir. Buna karşın, bugüne değin, Avrupa ülkelerinin tamamında kapatılan siyasî parti sayısı altıdır. Ayrıca siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin kararlara karşı ülkemiz aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan başvuruların -biri hariç- tamamında “ihlâl kararı” verilmiştir. Yaşanan bunca tecrübe, Türkiye’nin istikrarı ve ülkemizin muhatap olduğu ihlâl kararları gözetildiğinde; parti kapatma rejimini, sistemin taşıyamayacağı bir yük olmaktan çıkaracak nitelikte bir reform yapılmasına ihtiyaç olduğu açıkça görülmektedir.

Değişik tarihlerde Anayasa ve yasalarda yapılan iyileştirmelerin amaçlarına uygun olarak uygulanamamış olması, kapatma kararlarının ulusalüstü yargıda sözleşme ihlâli olarak nitelendirilmesi, siyaset kurumuna ölçsüz müdahalelerin yol açtığı istikrarsızlık gibi etkenler, bu düzenlemeyi zorunlu kılmıştır.

Maddede yapılan değişikliklerin birincisi, siyasî partilerin malî denetiminin Sayıştaya verilmesidir. Mevcut düzenleme uyarınca, siyasî partilerin malî denetimi Anayasa Mahkemesince yapılmaktaysa da Anayasa Mahkemesi bu denetimi yaparken Sayıştaydan yoğun şekilde yardım almaktadır. Bugüne kadar konuya ilişkin dile getirilen öneriler de, siyasî partilerin malî denetiminin Sayıştaya bırakılması yönünde olmuştur. Bu konuda oluşan genel mutabakat dikkate alınarak, bu yönde bir değişikliğe gidilmiştir.

Öte yandan, siyasî partiler, milletvekilleri ve bakanlar, siyaset kurumunun başlıca özneleridir. Milletvekilleri ve bakanların yargılanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin iznine bağlıdır. İki özne için öngörülen kurumsal güvencenin, Türkiye’nin yaşadığı deneyimler de göz önüne alındığında, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsuru olan siyasî partiler için de getirilmesi mutlak bir zorunluluktur. Bu zorunluluktan hareketle, maddeyle, siyasî partilerin kapatılması; mukayeseli hukuk ve uluslararası belgeler de dikkate alınmak suretiyle, yeni bir hukukî rejime bağlanmaktadır.

Yapılması öngörülen değişiklikle, siyasî partilerin kapatılması davasının açılması, Türkiye Büyük Millet Meclisinde oluşturulacak özel bir Komisyonun izin vermesi koşuluna bağlanmak suretiyle, bir dava şartı getirilmektedir. Bu Komisyonunda, izin talebinin Türkiye Büyük Millet Meclisine ulaştığı tarihte Mecliste grubu bulunan siyasî partiler, beşer milletvekiliyle temsil edileceklerdir. Komisyona,

Meclis Başkanı başkanlık edecek ve Komisyon izin konusundaki kararını gizli oyla ve üye tam sayısının üçte iki oy çokluğuyla verecektir. Bu Komisyonun vereceği kararların, yargı denetimi dışında tutulması öngörülmüştür. Yine kapatma davası izin talebi konusunda Meclisteki siyasî parti gruplarınca, görüşme yapılamayacağı ve karar alınamayacağı hükme bağlanmaktadır. Bu husus düzenlenirken, Mecliste sürüncemede kalmasının önlenmesi bakımından izin konusunun karara bağlanması için bir süre şartı da getirilmektedir. Ayrıca, Komisyonun oluşumuna, izin talebinin görüşülme usul ve esaslarına ilişkin hususların Meclis İktüzüğüyle düzenleneceği de maddede hükme bağlanmaktadır.

Venedik Komisyonu olarak bilinen ve Avrupa Konseyinin danışma organı olan Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu, 13-14 Mart 2009 tarihinde Venedik’te yapmış olduğu 78 inci Genel Kurul toplantısında kabul ettiği “Türkiye’de Siyasî Partilerin Yasaklanmasına İlişkin Anayasal ve Yasal Hükümlere Dair Görüşü”nde; ortak Avrupa uygulaması ile karşılaştırıldığında, Türkiye’deki parti yasaklama ve kapatma davalarını başlatma sürecinin Avrupa ülkelerine nazaran daha keyfi ve daha az demokratik kontrole tabi bir süreç olduğunu ve parti kapatmaya ilişkin mevcut Türk kurallarının temel sorununun hem parti yasaklama veya kapatma sürecinin başlatılmasına hem de partilerin gerçekten yasaklanmasına ve kapatılmasına ilişkin eşğin çok düşük olduğunu belirttiikten sonra, Türkiye’deki genel parti koruma seviyesinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa ortak demokratik standartları seviyesine yükseltilmesi için, Cumhuriyet Başsavcısının parti kapatma davası açma yetkisinin bir tür demokratik kontrole tabi tutulacağı bir sistemin getirilmesini tavsiye etmiştir.

Yapılan yeni düzenlemeyle, siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin sistem, Venedik kriterlerine kısmen de olsa uyumlu hale getirilmiş ve siyasal örgütlenme özgürlüğü güçlendirilmiş olmaktadır.

Odak haline gelme nedeniyle siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin maddî unsurlarda herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Ancak, Meclis çalışmalarındaki oy ve sözler, Mecliste ileri sürülen görüş ve düşünceler ile idarenin eylem ve işlemlerinin odak olmanın tespitinde gözetilemeyeceği hükme bağlanmaktadır. Gerçekten de burada sayılanların bir kısmı yasama sorumsuzluğu kapsamında kalan, diğer bir kısmı ise zaten yargı denetimi altında olan konulardır.

69 uncu maddenin yedinci fıkrasında, kapatma kararı yerine Devlet yardımından kısmen ya da tamamen yoksun bırakma kararının da verilebileceği belirtilmektedir. Getirilen düzenlemeyle, Devlet yardımından yoksun bırakılmanın da, bağlı olduğu kapatma davasının ve kapatma kararının usulüne tabi olduğu ve tek başına dava konusu yapılamayacağı hükme bağlanmaktadır.

Siyaset alanının genişletilmesi amacıyla 69 uncu maddenin sekizinci fıkrasındaki, temelli kapatılan bir partinin bir başka ad altında kurulamayacağına ilişkin hüküm de yürürlükten kaldırılmaktadır.

Yapılan bu değişikliklere ilave olarak, bir siyasî partinin kapatılmasına beyan veya faaliyetleriyle sebep olan kurucuları dahil üyeleri için öngörülen siyaset yasağı süresi beş yıldan üç yıla indirilmektedir. Ayrıca, “temelli kapatma” ve “kapatma” şeklinde Anayasada yer alan farklı kullanımların giderilmesi ve terim birliğinin sağlanması amacıyla maddede geçen “temelli” ibareleri de yürürlükten kaldırılmaktadır.

Anayasa Komisyonu Raporu

Türkiye Büyük Millet Meclisi

Anayasa Komisyonu

Esas No.: 2/2737

17.3.2015

Karar No: 14

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Başkanlıkça 10 Mart 2015 tarihinde esas olarak Anayasa Komisyonuna havale edilen Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkanvekilleri Kayseri Milletvekili Mustafa Elitaş, Adıyaman Milletvekili Ahmet Aydın, Kahramanmaraş Milletvekili Mahir Ünal, İstanbul Milletvekili Mihrimah Belma Satır ve Amasya Milletvekili Mehmet Naci Bostancı ile 224 Milletvekilinin; Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi (2/2737), Komisyonumuzun 13 Mart 2015 tarihli toplantısında görüşülmüştür.

Toplantımıza Başbakan Yardımcısı Sayın Bülent Arınç, Teklif sahipleri adına İstanbul Milletvekili Mihrimah Belma Satır, Adıyaman Milletvekili Ahmet Aydın ve Adalet Bakanlığı yetkilileri katılmışlardır.

Teklifle; Anayasanın siyasi partilerin uyacakları esasları öngören 69 uncu maddesi yeniden düzenlenmekte, bu çerçevede;

- Siyasi partilerin malî denetiminin Sayıştayca yapılması öngörülmekte,
- Siyasi partilerin kapatılması davası açılması Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının talebi üzerine Türkiye Büyük Millet Meclisinde oluşturulacak özel bir Komisyonun iznine bağlanmakta,
- Kurulması öngörülen Komisyona Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanının başkanlık etmesi ancak oy kullanamaması hükmü getirilmekte,
- Komisyonun oluşumu, izin talebinin görüşülme usul ve esaslarının Meclis İçtüzüğü ile düzenlemesi öngörülmekte,
- Anayasa Mahkemesinin kapatma yerine dava konusu fiillerin ağırlığına göre ilgili siyasi partiyi Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakması yeniden düzenlenmekte,
- Anayasanın 69 uncu maddesinin altıncı fıkrasına “Meclis çalışmalarındaki oy ve sözler, Mecliste ileri sürülen düşünceler ile idarenin eylem ve işlemleri odaklaşmanın tespitinde gözetilemez” cümlesi eklenmekte,
- Dokuzuncu fıkrasındaki “beş yıllık” süre “üç yıla” indirilmekte,
- Beş, altı ve dokuzuncu fıkralarındaki “temelli” ibaresi ile onuncu fıkrasındaki “temelli olarak” ibaresi metinden çıkarılmakta,
- “Temelli kapatılan bir parti bir başka ad altında kurulamaz” hükmünü içeren sekizinci fıkrası yürürlükten kaldırılmaktadır.

Komisyon Başkanı Prof. Dr. Burhan KUZU toplantıyı açış konuşmasında Teklifi özetlemiş, gelen metnin 2010 Anayasa değişikliğinde paketten düşen çerçeve 8 inci maddenin aynısı olduğunu belirtmiştir. Teklife sonradan imza koyan milletvekilleri nedeniyle, teklif eden sayısının 237’ye çıktığını söylemiştir. Siyasi parti kapatmanın ülkemiz için kronik bir mesele olduğuna dikkat çeken KUZU, pek çok ülkede farklı nedenlerle parti kapatmaya yönelik düzenlemeler olduğunu, Venedik kriterleri

doğrultusunda ırkçılık, şiddeti övme, hoşgörüsüzlük hallerinde kapatılma yaklaşımının günümüzde öne çıktığını, Türkiye'nin; Anayasanın konuya ilişkin 68 ve 69 uncu maddesindeki sınırların geniş, yoruma müsait olması ve sadece Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının süreci başlatmaya yetkili olması nedeniyle sıkça eleştirildiğini ifade etmiştir. Ülkemizde 1961 yılından bu yana 25 siyasi partinin kapatıldığını söyleyerek bu ayıba bir son verilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Teklif sahipleri adına İstanbul Milletvekili Mihrimah Belma Satır ve Adıyaman Milletvekili Ahmet Aydın açıklamalarda bulunmuştur. Ana muhalefet partisi liderinin partilerinin kapatılması iddiası nedeniyle Teklifi gündeme getirdiklerini, siyasi istikrarın devamı açısından tavır takınmak gerektiğini, siyasi partilerin varlığını devam ettirecek her teklife açık olduklarını belirtmişlerdir. Avrupa ile kıyaslandığında ülkemizin parti mezarlığına döndüğünü ifade eden Teklif sahipleri suçu işleyen kişilerin cezalandırılması gerektiğini, partileri cezalandırmanın doğru olmadığını, siyasi partileri açan, devam ettiren ve kapatanın halk olduğunu, sandık olduğunu söylemişlerdir. Teklif; siyasetin konusu, yine siyasete bırakılmaktadır. Teklif sahipleri ayrıca milletvekili genel seçimlerinin dört yıl yerine beş yılda bir yapılmasının siyasi istikrarın gereği olduğunu, genç nüfusa sahip olmamız nedeniyle 18 yaşını dolduran vatandaşlara seçilme hakkı tanınması gerektiğini belirtmişlerdir.

Hükümeti temsilen katılan Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç; siyasi parti kapatmaya filtre getiren, siyasi partileri siyaseten güçlü tutacak desteği öngören Teklifi olumlu bulduklarını ifade etmiştir. Siyasi parti kapatmanın her parti için tehdit oluşturabileceğini belirten Arınç, şiddet, bölücülük, vatana ihanet vs. gibi hallerde ciddi bir eleme yapılması bunun da Türkiye Büyük Millet Meclisinde olması gerektiğini söylemiştir.

Teklif üzerinde üyelerimiz şu görüşleri ifade etmişlerdir:

- Teklif, Venedik Kriterleri doğrultusunda hazırlanmamıştır. Ülkemiz şiddete, teröre karşı korunmalıdır.

- Teklifin muhalefet partileriyle ilgili kamuoyunda yer bulan iddialar kullanılarak hazırlanması talihsizliktir. Sebep, niyet tartışılmalıdır. Vehimlere dayalı Teklif hazırlanıp, gündem belirlenmemelidir.

- Bu düzenleme Mecliste grubu olan siyasi partileri iktidar partisinin iradesine teslim edecek niteliktedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi dışında kalan partiler tehdit altında olacaklardır. Oyunda yarışanların, rekabet içinde olanların kararı demokrasiye uymazsa parlamento dışındaki partilerin kapatılmasının önü açılacaktır. Meclis dışında kalan ancak kararlı bir şekilde seçime katılan ve oy alan partiler sürece dâhil olmalıdır.

- İdarenin eylem ve işlemlerinin odaklaşmada dikkate alınmaması halinde, suç ilişkileri odağın tespitinde göz ardı edilebilecektir.

- Teklifte öngörülen düzenleme eksiktir. Komisyona partiler üye vermezse, süresinde karar vermezse ne olacağı düzenlenmemiştir.

- Zamanlama olarak Teklifin getirilişi samimi olmadığını göstermektedir. Ülkenin temel gündemi kuşkusuz bu konu değildir.

- Öncelikle, seçim barajının kaldırılması, siyasi partilere devlet yardımı değerlendirilmelidir. Bu düzenleme ile sorun daha da büyümektedir.

- Teklifte, siyasi parti kapatma sürecinde siyaset yargının yanında işin içine dahil edilmektedir. Kararı siyaset vermemekte, yargının önünü açan bir karar vermektedir. Kuvvetler ayrılığına müdahale söz konusu değildir. Meclis soruşturması, yasama dokunulmazlığında da benzer süreç söz konusudur.

- Teklifte öngörülen siyasi parti kapatma sürecini başlatmanın Cumhuriyet Başsavcısından alınması, izni verecek komisyonun eşit temsille oluşması olumlu bir düzenlemedir.

- Siyasi partilerin mali denetiminin Anayasa Mahkemesinde olması denetimin sağlığı açısından önemlidir. Sayıştay üyelerini Meclis seçmektedir. Meclise rapor vermeyen Sayıştaya bu görev verilirse siyasi partiler mali açıdan kuşkulu hale gelecektir. Anayasa Mahkemesi, yüksek mahkemedir. Mali denetimde tek başına yetkili olmalıdır.

- Anayasanın 69 uncu madde değişikliğinin siyasi bir anlamı vardır ve ne zaman yapılırsa yapılsın önemli olacaktır. 1982 Anayasasının arızalı ve ayıplı kabul edilen, ittifakla değişmesinde mutabık kalınan bu maddesi değişirse gölge kalkmış olacak, parti kapatma ayıbı ülke gündeminden çıkacaktır.

- Türkiye Büyük Millet Meclisine güvensizlik duyulmamalı, halkın iradesini temsil etmesi küçümsenmemelidir. Filtre Meclis olmalıdır.

- Milli irade sadece parlamentoda temsil edilmemektedir. Millet adına yargı yetkisini kullanan mahkemeler de milli iradeyi temsil etmektedir. Kuvvetler ayrılığı esastır. Her şeye halk karar versin olmaz. Parti kapatma siyasi değil yargısal işlemdir.

- Venedik Komisyonu kararlarına göre şiddete başvuran, demokrasiyi alt etme adına bir şeyler yapan parti kapatılmalıdır. Kapatmaya karar verecek Anayasa Mahkemesi tek renk olmamalıdır. Süreci başlatma bir kişinin iradesine bağlı olmamalıdır. Teklifte beş yıllık sürenin üç yıla inmesi olumludur. Temelli sözcüğü anlamsızdır. Değişmesinde fayda vardır. Meclisteki oy ve sözler şiddet içeriyorsa odağın tespitinde dikkate alınmalıdır. İdarenin eylem ve işlemleri de bu çerçevede değerlendirilmelidir.

Teklifin tümü üzerindeki görüşmelerden sonra maddelerine geçilmesi Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Teklifin 1 inci maddesinin görüşmelerinde, konunun genel Anayasa değişikliği çerçevesinde ele alınması gerektiği; bu maddenin 68, 83, 160 ncı gibi diğer maddeleri de ilgilendirdiği ve birlikte değerlendirilmesi gerektiği, bazı üyelerimizce ifade edilmiştir.

Madde üzerinde verilen bir önerenin kabulü ile;

- Türkiye Büyük Millet Meclisinde izin talebini görüşecek komisyonun otuz gün içinde oluşturulması, kararını kuruluşundan itibaren otuz gün içinde vermesi,

- Komisyon kararının Türkiye Büyük Millet Meclisinde en geç otuz gün içinde görüşülmesi, üye tam sayısının üçte ikisi ve gizli oyla karara bağlanması öngörülmüştür.

Düzenleme ikinci bir süzgeç getirmesi açısından bazı üyelerimizce olumlu bulunmuş, bazı üyelerimiz ise bu düzenlemenin eksik olduğunu sürelere uymama halinde ne olacağının belli olmadığını söylemişlerdir. Madde benimsenen önerge doğrultusunda Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Teklifin yürürlük ve halk oylamasını düzenleyen 2 nci maddesi ile tümü oya sunulmuş ve Komisyonumuzca kabul edilmiştir.

Raporumuz Genel Kurulun onayına arz edilmek üzere Yüksek Başkanlığa saygı ile sunulur.

Başkan
Burhan Kuzu
İstanbul

Başkanvekili
İdris Şahin
Çankırı

Sözcü
İsmet Su
Bursa

Kâtip	Üye	Üye
<i>Fatoş Gürkan</i>	<i>Zelkif Kazdal</i>	<i>Gökçen Özdoğan Enç</i>
Adana	Ankara	Antalya
Üye	Üye	Üye
<i>Uğur Bayraktutan</i>	<i>Semiha Öyüş</i>	<i>Bengi Yıldız</i>
Artvin	Aydın	Batman
(Muhalefet şerhim vardır)		(Muhalefet şerhim olacak)
Üye	Üye	Üye
<i>İsmail Aydın</i>	<i>Canan Candemir Çelik</i>	<i>Adem Yeşildal</i>
Bursa	Bursa	Hatay
Üye	Üye	Üye
<i>Nevzat Korkmaz</i>	<i>Ali Aşlık</i>	<i>Rıza Mahmut Türmen</i>
Isparta	İzmir	İzmir
(Muhalefîm,		(Muhalefîm,
muhalafet şerhi ektedir)		muhalafet şerhi ektedir)
Üye	Üye	Üye
<i>Atilla Kart</i>	<i>Faruk Bal</i>	<i>Mehmet Şandır</i>
Konya	Konya	Mersin
(Muhalefet şerhimiz ektedir)	(Muhalefî,	(Muhalefîm,
	muhalafet şerhi ektedir)	muhalafet şerhi ektedir)
Üye	Üye	Üye
<i>Ali Rıza Öztürk</i>	<i>Ömer Süha Aldan</i>	<i>Ebubekir Gizligider</i>
Mersin	Muğla	Nevşehir
(Muhalefet şerhim vardır)	(Muhalefet şerhimiz ektedir)	
Üye	Üye	Üye
<i>Mustafa Hamarat</i>	<i>Hilmi Bilgin</i>	<i>Yahya Akman</i>
Ordu	Sivas	Şanlıurfa
	Üye	
	<i>Fatih Çiftçi</i>	
	Van	

MUHALEFET ŞERHİ

TBMM Anayasa Komisyonu Başkanlığına

2/2737 esas sayılı Anayasa Değişikliği teklifi, AKP Grup Başkanvekilleri ve Milletvekillerinin müşterek imzalarıyla TBMM Başkanlığına sunulmuştur. Sunulan teklif, 12 Eylül 2010 Anayasa Referandumu öncesinde TBMM Genel Kurulunda **reddedilen 8. maddenin** aynen tekrarından ibarettir.

Ülkemizde mevcut olan Parti Yasaklama rejiminin yetersiz olduğu, yeni baştan düzenlenmesi gerektiği açık ve tartışmasızdır. **Sorun**; getirilen teklifin tutarsız olması yanında, suç ve ceza kavramıyla bağdaşmayan, hukukun ve demokrasinin temel ilkelerini ihlal eden özellikler içermesinden kaynaklanmaktadır. Birçok alanda iktidar eliyle gerçekleştirilen ihlalleri , hukuksuzlukları, yolsuzlukları yapanları korumak amacıyla yaratılan “**cezasızlık kültürünün**”, bu kez Anayasal düzeyde yeni bir uygulaması gerçekleştirilmek istenilmektedir. Demokratik Devlet düzeninin, temel hak ve özgürlüklerin yok edilmesine anayasal zemin ve himaye sağlamak isteyen **antidemokratik bir teklifle** Türkiye karşı karşıyadır. Ceza hukukunun temel kavramlarıyla ve demokratik sorumlulukla bağdaşmayan ve “**hukuken malûl**” bir teklif söz konusu olmakla; **rapora aşağıda arz olunan sebeplerle muhalefet ediyoruz. Şöyleki** ;

(I) Mevcut parti yasaklama rejimi, 1960’lı yıllardan bu yana demokrasinin gelişimini engelleyen sonuçlar yaratmıştır.

Türkiye’nin , AB’ye aday ülke konumuna gelmesiyle birlikte, bu sorunlar daha da bariz bir hal almıştır. 1995, 2001, 2004 Anayasa değişiklikleriyle demokratikleşme yönünde önemli adımlar atılmıştır. Bu düzenlemelere rağmen; aradan geçen 10 yılın sonunda, başta temel hak ve özgürlükler olmak üzere, demokrasi ve hak arama özgürlüğünün giderek daraldığı, bağlı olarak da otoriterliği aşan ve **dikta yapılanmasına** ulaşan bir dönem Ülkemizde yaşanmaktadır. Bu sorunlara aşağıda yeri geldikçe temas edilecektir.

- **Günümüzde, Parti Yasaklama rejimiyle ilgili düzenlemelerde esas alınması gereken kaynaklar bellidir.**

Avrupa Parlamentosunun 10 Aralık 1996 tarihli kararı,

Avrupa Konseyine Üye Devletlerin Uzman Temsilcilerinden oluşan **Venedik Komisyonunun** kararlarıyla,

İnsan Hakları Sözleşmesi ve bu sözleşmeyi yorumlamak, uygulamak ve denetlemek mevkiinde olan **AIHM'nin içtihatlarından** oluşan kaynakları ve iç hukukumuzdaki kazanımları esas alarak; Parti Yasaklama rejimini ve bağlı mevzuatı düzenleme zorunluluğu vardır.

Sözü edilen kaynaklar bütün olarak değerlendirildiğinde , Türkiye'deki durumun **3 önemli açıdan** farklılık gösterdiği görülmektedir;

1. 68. maddenin 4. Fıkrası ve Siyasi Partiler Yasasında, siyasi partilerin anayasal sorumluluğuna ilişkin uzun bir liste bulunmaktadır. Bu liste AIHM ve Venedik Komisyonu tarafından kabul edilen kriterlerin ötesindedir.
2. Parti yasaklama veya kapatma davalarını başlatma süreci, Avrupa ülkelerine göre daha keyfi ve daha az demokratik kontrole tabi bir süreçtir.
3. Hiçbir Avrupa ülkesinde bulunmayan şekilde , parti kapatma kurallarını düzenli olarak uygulama geleneği mevcuttur. Bu durum, bu tedbirin uygulamada olağanüstü bir tedbir olarak görülmediğini, Anayasanın yapısal ve işleyen bir parçası olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak; Venedik Komisyonu, Anayasanın 68 ve 69. maddelerinin ve siyasi Partiler Yasasının ilgili hükümlerinin bir bütün olarak AIHM tarafından yorumlandığı şekliyle, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 11. maddesine ve Venedik Komisyonunun 1999'ta kabul ettiği ve daha sonra Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi tarafından onaylanan kriterlere uymayan bir sistem oluşturduğu düşüncesindedir.

Komisyon; hem maddi alandaki ve hem de usul alanındaki hükümlerin değiştirilmesi gerektiği görüşündedir. Maddi kurallar açısından bakıldığında, 68. maddenin 4. fıkrasındaki siyasi partilerin yasaklanmasına ve kapatılmasına ilişkin kriterler listesinin ve siyasi partiler yasasındaki pek çok kısıtlamanın incelenmesi, değiştirilmesi ve azaltılması gerekmektedir. Usul açısından bakıldığında ise, Venedik Komisyonu, Cumhuriyet Başsavcısının Parti Kapatma Davası açma yetkisinin bir tür demokratik kontrole tabi tutulacağı bir sistemin olması gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca, katı bir ölçülülük ilkesi ve daha açık tanımlanmış ispat kriterleri yönünde düzenleme getirilmesi de önerilmektedir.

(II) Parti Kapatma yaptırımı hangi hallerde uygulanabilir?

1. Bir partinin şiddeti savunması, teşvik etmesi; yıkıcı ve terörist faaliyetleri desteklemesi sonucunda parti kapatma şartları doğmuştur. Bu çerçevede ırkçılık, yabancı düşmanlığı, nefret ve ayrımcılık, cihada çağrı ve benzeri faaliyetler de kapatma sebepleri arasında kabul edilmelidir.

Bu eylemlerle birlikte kapatılması istenen partinin , aynı zamanda anayasal düzen ve bireysel özgürlükler için **gerçek bir tehdit veya tehlike** oluşturması durumunda ; kapatılma şartlarının olgunlaşmış sayılacağı açıktır.

2. Partinin eylemleriyle doğrulanmadığı takdirde; tüzük ve programa dayalı kapatma yaptırımı uygulanmamalı; bu tür aykırılıkların kapatma nedeni olabilmesi, Anayasa Mahkemesi tarafından verilecek ihtar kararına uyulmaması şartına bağlanmalıdır.

3. **Üyelerin eylemlerinin parti tüzel kimliğine isnad edilebilmesi için** ; bu üyelerin davranışlarının parti programı ve siyasal amaçlarının sonucu olması ya da bu yasa dışı davranışların Parti yönetimi tarafından desteklendiğine ilişkin kanıtların bulunması gerekir. Parti ile üye arasında bu anlamda bağlantı kurulamıyorsa; bu durumda sorumluluk bireysel olarak ve parti üyesinin yargılanmasıyla sınırlı tutulmalıdır.

4. **Özetle;** Parti yasaklama rejimi ; demokratik devlet düzeniyle , temel hak ve özgürlüklerin korunması amacına hizmet etmelidir.

(III) Getirilen teklif ve rapor ise;

yukarıda anlatımı yapılan öneri ve ilkeleri karşılamaktan tümüyle uzaktır. Böyle bir amacı da yoktur. **Siyasi iktidar;** 7-8 yıldan bu yana gerçekleştirdiği anayasal ihlallerin, hukuksuzlukların ve yolsuzlukların geçmişe yönelik olarak üzerini örtmek ve geleceğe yönelik olarak da **Kendisini anayasal himaye altına almak ve dikta yapılanmasına yasallık** sağlamak amacıyla , iş bu teklifi hazırlamıştır.

CHP ve MHP'ye yönelik olduğu ifade ve iddia edilen parti kapatma girişimlerini gerekçe göstererek, **sözde** ; demokrat bir tavırla ve bu yöndeki girişimleri önlemek amacıyla bu teklifin hazırlandığını ifade eden iktidar ; 12 yıldan bu yana uygulayageldiği **makyavelist siyaset anlayışının** yeni bir örneğini ortaya koymuştur.

CHP ya da MHP'ye karşı , kapatma yönünde MİT veya başka odaklardan herhangi bir girişim varsa; bu girişimi tahkik etmek, fail ve sorumluları ortaya çıkarmak ; sorumlu, dürüst ve hukuka uyan her İktidarın sorumluluğu ve öncelikli görevi kapsamındadır. Bu temel sorumluluğu yerine getirmeyenlerin , sözde demokrat söylemlerde bulunmalarının **ciddi ve inandırıcı** bir yönünün olamayacağı da açıktır. **Esasen** ; MİT ya da hangi odaktan kaynaklanıyor ise , bu yöndeki girişimlerin siyasi iktidarın bilgisi ve yönlendirmesi dışında gelişmesinin söz konusu olamayacağını yeri gelmişken ifade ediyoruz. **“Kumpas”** süreçlerinin siyasi iktidarın dahil ve iştirakiyle hep birlikte gerçekleştirildiği gözönüne alındığında , iktidarın söylemlerinin ciddiye alınır bir yönünün bulunmadığı açıktır. **Bu yeni kumpas sürecinin de** , siyasi iktidarın bilgisi dahilinde hazırlanmış olduğu ve bu yolla gerekçe yaratılmaya çalışıldığı teklifin zamanlamasından da anlaşılmaktadır.

• **Getirilen teklif** ; anlatımı yapılan ve aşağıda ayrıca açıklanan nedenlerle ; siyasi iktidarın hem geçmiş ve hem de geleceğe yönelik olarak , **Kendisini ve kadrolarını anayasal düzeyde himaye altına alma girişiminden ibarettir. Şöyleki;**

1. İdare'nin eylem ve işlemlerinin , odaklaşmanın tespitinde gözönüne alınmaması....

İdare; merkezi ve yerel yönetimleriyle, bağlı kurumlarıyla devasa bir organdır. İdarenin işlem ve eylemlerinden , siyasi iktidarın hem siyaseten ve hem de yasal ve anayasal yönlerden sorumluluğu bulunduğu açıktır.

İdari işlem ve eylemleri gerçekleştiren bürokratların ya da amirlerin , idari ve adli sorumlulukları mevzuatımızda düzenlenmiştir. Bu işlem ve eylemlerin niteliğine göre, çoğu zaman ilgili Bakanın veya Bakanlığın yasal yönden sorumlulukları vardır.

AKP iktidarlarında, idari işlem ve eylemlerde **keyfilik ve sorumsuzluk** artık **kronik** hale gelmiştir. Zira, bu tür uygulamalar ilgili Bakanın ve Başbakanın himayesi ve bilgisi dahilinde gerçekleştirilmektedir. **Öyle ki;** bu himaye durumu , çoğu zaman anayasal ihlal ve vatana ihanet boyutlarına ulaşmaktadır. Çoğu zaman , bu işlem ve eylemler **“Kanunsuz Emir ve Talimatlar”** yoluyla gerçekleşmektedir. AİHM Sözleşmesinin 13. maddesinde düzenlendiği şekliyle , Türkiye’de artık kritik olaylarda , idari ve adli süreçlerde **“etkili başvuru yolları”** tükenmiş durumdadır. Siyasi iktidarın sayısal gücüne, toplumu kuşatmış olmasına rağmen, Türkiye’nin yönetilemez hale gelmesinin temelinde, **sakat ve yetersiz olan bu yönetim anlayışı** yatmaktadır. **Sözgelisi;**

Maden, orman ve meralarla ilgili tahsis ve devirleri Başbakanlığa bağlayan **2012/15** sayılı genelge ve bu yolla oluşturulan **“Ulusal Ölçekteki Havuz”** olayı;

Cumhurbaşkanının akıbeti bir türlü öğrenilemeyen ve **kayıp-kaçak** olan fezlekeleri;

17-25 Aralık Yolsuzluk süreçlerine ilişkin delillerin karartılması, yok edilmesi; bu kapsamda MİT'in , Başbakan'a hitaben hazırlamış olduğu **Nisan 2013 tarihli 3 sayfalık rapor**;

Merkez Bankası ve faizin belirlenmesi sürecinde, Cumhurbaşkanı eliyle gerçekleştirilen **manüplasyon**;

Sayıştay raporlarının TBMM Başkanlığına gönderilmemesi;

"Kozmik Oda" soruşturmasında vatana ihanet boyutlarına ulaşan nüfuz suiistimalleri;

Silivri soruşturmaları sürecinde yaşanan ve iktidar eliyle gerçekleştirilen **kumpaslar**;

ÖSYM sahtekarlıkları, Avukatlıktan Yargıçlığa geçiş sınavlarında soruların önceden servis edilmesi;

15 Ağustos 2014 tarihinden sonra, seçilmiş Cumhurbaşkanı eliyle gerçekleştirilen ve artık **anayasal darbe** boyutlarına ulaşan fiili durum ;

Ve nihayet , seçimlerin güvenliğinden öte, **meşruiyetinin tartışılır hale gelmesi....**

- Bu örnekler **"onlarca katıyla"** çoğaltılabilir.

Bu olayların tümü de yasal ve anayasal ihlal boyutlarıyla, suç ilişkilerini bünyesinde barındırmaktadır. **Asgari şartlarda işleyen bir hukuk düzeninde , siyasi iktidarın ilgili kadrolarının Yüce Divanda yargılanmaları kaçınılmazdır.**

--Siyasi İktidarın tüm telaşı ve paniği buradan kaynaklanmaktadır. Bu ve benzeri suçlara **örtülü af ve gelecek için anayasal himaye** gerçekleştirilmek istenilmektedir. **Teklifin temel ve örtülü amacı bu noktada yoğunlaşmaktadır.**

2. Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerin ve Mecliste ileri sürülen düşüncelerin, odaklaşmanın tespitinde gözönüne alınmaması....

Yukarıda (II-3) başlığı altında yapılan açıklamalar , bu bölüm için de geçerlidir. Milletvekili , Kürsü sorumsuzluğu kapsamında oy , söz ve düşüncelerinden sorumlu tutulamaz, tutulmamalıdır. Bunda bir tereddüt yoktur. Bu konu , Kürsü sorumsuzluğu kapsamında ayrıca tartışılması ve değerlendirilmesi gereken bir konudur.

Ancak, Milletvekilinin söz ve eylemleri Parti programı ve siyasal amaçlarının sonucu ise ve bu durum Parti yönetimi tarafından destekleniyorsa ve bağlı olarak şiddetin savunulması , teşvik edilmesi, ırkçı söylemler, yabancı düşmanlığı , nefret ve ayrımcılık, cihada çağrı ve benzeri faaliyetlerin varlığı söz konusu ise; Siyasi Parti faaliyeti kapsamında Milletvekilinin sorumluluğu elbette doğmalıdır.

Milletvekilinin sorumluluğu yanında, şartları oluşmuş ise, Partinin de tüzel kimlik olarak sorumluluğu söz konusu olacaktır. Zira, bu takdirde, siyasi partinin kimliği etrafında odaklanan ihlaller söz konusudur. Hele , bu siyasi parti; **iktidar gücünü elinde tutan ve Devleti dönüştüren bir parti konumunda ise**, orada, artık “açık ve yakın tehlike ve tehdit halinin” tüm unsurları mevcut demektir. Bu durumda, siyasi iktidarın ayrıca “cebiri unsuruna” ihtiyaç yoktur.

AİHM’nin Refah Partisiyle ilgili 31 Temmuz 2001 tarihli kararında da bu yöne temas edilmiştir. Mahkeme; uygulanan yaptırımın zorlayıcı toplumsal ihtiyacı karşıladığı ; Refah Partisi yöneticilerinin, laiklik ilkesini yeniden belirlemek gerekçesiyle çok hukuklu bir sistem kurmak ve Müslüman toplumda şeriatı uygulamak amacını ortaya koyduklarını; iktidarın ele geçirilmesi için şiddet kullanılması konusunda muğlak pozisyon aldıklarını ; İnsan Hakları sözleşmesi hükümleriyle çatışan böyle bir siyasal modelin icra edilmesine yönelik somut adımlar atılmadan önce, Devletin bu yöndeki girişimleri engelleme yetkisinin olduğunu hükme bağlamıştır.

3. TBMM’nin izin vermesi süreci;

Dava açma aşamasında, Savcılık Makamı yanında bir başka iradenin devrede olması, demokratik değerler ve denetim açısından önemlidir. Bu aşamada, devreye girecek mekanizmanın yine **hukuk sistemi** içinde olması uygun olacaktır. Yapılan faaliyet ağırlıklı olarak hukuki niteliktedir. **Yargıtay Ceza Daireleri Başkanlarından oluşan bir Kurulun devreye girmesi** pekala söz konusu olabilir.

TESAV’ın 2005 yılında düzenlemiş olduğu, açılış konuşmasını dönemin TBMM Başkanı Bülent Arınç’ın yaptığı sempozyumda; günümüzün AKP Ankara Milletvekili ve Adalet Komisyonu Başkanı **Ahmet İyimaya da** bu yönde görüş belirtmiştir. Sayın İyimaya, daha öte bir değerlendirmeye; Siyasal Partiler ve Adalet Bakanının bu sürecin dışında tutulması gereğini dile getirdikten sonra ; “....oyunda yarışanların, rekabet içerisinde olanların falanca partiyi kapatın demesi hem ahlaka, hem yapıya , hem demokrasiye uymaz...” demiştir.

Bu yöndeki düzenlemenin kabul edilemez bir diğer muhtemel sonucu şudur; Parlamentoda grubu bulunan partiler , grubu olmayan ve parlamento dışında kalan ve siyaseten Kendilerini zor durumda bırakan **diğer siyasi partilere karşı hukuk ve demokrasiyle bağdaşmayan** yaklaşımlar içine girerek, siyasi güçlerini pekala kötüye kullanabilirler. Yine bu düzenlemeyle bağlı olarak ortaya çıkan **bir başka gerçek şudur;** % 10 barajının önemi burada da ortaya çıkmaktadır. % 10 barajı kalktığı takdirde, yukarıda sözü edilen hukuk dışı muhtemel girişimlerin de önü kesilmiş olacaktır. **Esasen**, demokrasinin ve milli iradenin özünü teşkil eden % 10 barajı sorunu ortada dururken, siyasi iktidarın öncelikle bu teklifi getirmiş olması **başlı başına** sorgulanması gereken niteliktedir. **Salt bu durum dahi;** teklif sahiplerinin ve siyasi iktidarın **demokratikleşme, milli irade ve egemenlik** kavramı konularında samimi ve dürüst olmadığını göstermeye yeterlidir.

4. Mali denetimin Sayıştay tarafından yapılması....

Mali denetimin ihlal edilmesi iddiasının da, kapatma ve benzeri iddialarla değerlendirilmesi zorunluluğu vardır. **Yargılama bu yönüyle bir bütündür.** Olayın özelliklerine göre, kapatmayla ilgili delillerin ve mali denetimle ilgili iddiaların birlikte değerlendirilmesi zorunluluğunun olduğu haller pekala söz konusu olabilir. Bu gibi hallerde, delillerin **Anayasa Mahkemesi tarafından yapılması** elbette daha güvenceli olacaktır.

Öte yandan; Sayıştay'ın mali denetimle ilgili kararlarının maddi anlamda kesin hüküm sonuçlarını doğurmayacağı da açıktır. Keza, Anayasa Mahkemesi de mali denetimle ilgili incelemelerde , bilirkişi olarak Sayıştay Uzmanlarından yararlanmaktadır. Bu yönüyle de esasta değişen bir durum olmayacaktır. Önemli olan bu sürecin bütünüyle **bir Yargı organının denetiminde** olmasıdır.

Bir diğer husus; günümüzde Anayasal Kurumların iinin boşaltılmasına olumsuz anlamda **en tipik örnek maalesef Sayıştay'dır.** Siyasi iktidar tarafından kuşatılmış olması sebebiyle, Sayıştay raporları TBMM'ne gönderilememektedir. **Türkiye bu haldedir.** Böyle bir tabloda Sayıştay'ın hukuka uygun mali denetim yapması beklenemez.

(IV) Açıklanan nedenlerle;

Özgürlükçü demokratik devlet düzeninin korunması amacına hizmet etmeyen; aksine mevcut siyasi iktidarın 10 yıldan bu yana gerçekleştirdiği **yasa dışı** uygulamalara ve **anayasal ihlallere örtülü af getirmeyi** ve müteakip uygulamalar için **anayasal himaye** getirmeyi amaçlayan ; temel hak ve özgürlükleri tümüyle tehdit eden ve bu yönüyle halen TBMM'de görüşülmekte olan **İç Güvenlik Paketinin** anayasal düzeydeki uygulaması niteliğinde olan bu **antidemokratik düzenlemeye muhalefet ediyoruz.**

Uğur Bayraktutan

Artvin

Rıza Mahmut Türmen

İzmir

Atilla Kart

Konya

Ali Rıza Öztürk

Mersin

Ömer Süha Aldan

Muğla

MUHALEFET ŞERHİ

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANLIĞINA

Milliyetçi Hareket Partisi, bütün siyasi partilerin kapatılma tehlikesi hissetmeden rahat çalışmasını, arzu etmektedir.

MHP, bu düşüncesini 57. Hükümet'in koalisyon ortağı olarak, 2001 yılında yapılan Anayasa Değişikliği ile hayata geçirmiştir. Siyasi Partilerin sudan sebeplerle kapatılmaması için, özellikle tüzük ve programlarında denetim konusu olan hususlarda **“odak hâline gelme”** kriterini daha demokratik hale getirilmesine, Anayasa Mahkemesinin parti kapatma kararında nitelikli çoğunluk aranmasına önemli katkılarda bulunmuştur.

12 Eylül darbe Anayasası siyasi partileri zapturapt altına almak için birtakım hükümler getirmiştir. Bunlar antidemokratiktir.

1961 ve 1982 Anayasalarında, parti kapatmak için dört sebep bulunmaktadır. davası üretmiştir.

- 1) Partilerin laiklik karşıtı eylemlerin odağı hâline gelmesi,
- 2) Partilerin bir sosyal sınıfın diğer sosyal sınıf üzerine tahakkümünü tesis için siyaset yapması,
- 3) Partilerin zorunlu organlarını oluşturamaması,
- 4) Partilerin şiddeti ve terörü politik araç olarak kullanarak etnik bölücülük yapması,

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Venedik Kriterleri itibarıyla ilk üç sebepten parti kapatılmasının gerekçesi ortadan kalkmıştır.

Geriye sadece, siyasi faaliyetlerinde terörü, şiddeti politik araç olarak benimseyen etnik bölücülük yapan partiler kalmıştır.

Milliyetçi Hareket Partisi, 2007 yılında AKP aleyhine kapatma davası açıldığında Anayasa değişikliği yapılmasını öngörmüş ve Anayasa'nın 69'uncu maddesinin (b) fıkrasının siyasi faaliyetlerinde politik araç olarak şiddeti ve terörü kullanan partiler hariç olmak üzere parti kapatılmasının yasaklanmasını ifade etmiştir. Parti kapatmasına sebep olabilecek eylemleri işleyen kişilerin bireysel olarak cezalandırılması yöntemini ve milletvekilliği dokunulmazlığının da bu çerçevede içerisinde sınırlandırılmasını talep etmiştir.

2007 tarihinde AKP'nin kapatılması davası açıldığında herkes suskun iken MHP bu düşüncesini açıkça kamuoyuna sunmuştur.

Ayrıca daha sonra kurulan Anayasa Uzlaşma Komisyonunda da bu düşüncelerini savunmaya devam etmiştir.

Anayasa Uzlaşma Komisyonunda yapılan müzakerelerde, Milliyetçi Hareket Partisinin önerdiği “şiddeti ve terörü politik araç olarak kullanan partilerin dışında parti kapatılmaması gerekir” yönündeki teklifi büyük oranda benimsenmiş ancak bu telifin tamamlayıcısı olan milletvekilliği dokunulmazlığının sınırlandırılması önerimiz üzerinde daha az mutabakat sağlama eğilimi belirmiştir.

Partilerin kapatılması konusunda MHP'nin görüşür budur.

AKP'nin getirdiği teklifin MHP'nin teklifi ile amaç ve içerik itibarıyla hiçbir ilgisi bulunmamaktadır.

Dolayısıyla Milliyetçi Hareket Partisi, AKP'nin bu teklifine aşağıdaki ifade ettiğimiz gerekçelerle muhaliftir.

Birinci olarak, bu, halis niyetli bir teklif değildir. Teklif samimi bir niyetle hazırlanmamıştır. Aksine, üzüm yemek için değil bağıcı dövmek için hazırlanan bu teklif, Türkiye'nin geleceğinde çok ağır sonuçlar doğuracaktır.

Her varlığın kendine göre bir koruma refleksi ve aracı vardır;

Dolayısıyla, toplumların, milletlerin ve devletlerin de bir koruma organı olacaktır ve bu koruma organı Anayasa'da yer alacaktır.

Türkiye, etrafı ateş çemberi içerisinde olan bir ülkedir.

Son yıllarda takip edilen politikalar, yapılan kanun değişiklikleri ve özellikle uygulanan çarpık dış politikalar sonucu; bölücü terör tehdidi artmış ve çeşitlenmiştir.

Suriye'deki çatışmaların Türkiye'ye sıçraması ihtimali gündemdedir.

Böyle tehlikeli gelişmelerin yaşandığı bir süreçte milletin birliğini, bütünlüğünü, vatandaşların temel hak ve hürriyetlerini ve devletin üniter yapısını koruyucu hükümlere her zamandan daha çok ihtiyaç bulunmaktadır. Bu değerlerin Anayasal koruma altında bulunması çok önemlidir.

Ülkemizde, şiddeti ve terörü politik araç olarak kullanan birtakım partiler vardır ve bundan sonra da bu olacaktır. Bu yöndeki niyetlerin ve gayretlerin nereye gideceği belli değildir.

Bu tehlikeye karşı Türkiye'nin Anayasal hukuk zemininde korunması için bir sistem geliştirilmesi gerekmektedir.

AKP'nin bu teklifinde böyle bir düşünce yoktur.

İkinci olarak, AKP bu teklifle ya fırsattan yararlanmak istiyor ya da yararlanmak için bir fırsat üretiyor. CHP ve MHP'nin kapatılabileceği konusunda bir kamuoyu algısı yaratılarak, seçime gidilen süreçte; MHP'ye oy vermeyi düşünen insanların zihninde soru işareti yaratmak istemektedir.

Milliyetçi Hareket Partisinin kapatılmayı gerektirecek hiçbir hâl ve hareketi yoktur ve Milliyetçi Hareket Partisi, bugünkü 12 Eylül Anayasası'nda bile kapatılması mümkün olmayan bir partidir.

Bu sebeple Başbakan Davutoğlu'nun CHP ve MHP'nin kapatılması endişesi varsa parti kapatmayı yasaklayalım gerekçesi çözüm süreci adı altında Türkiye'de millet bütünlüğünün çözülmesine müzakeresinde verilen taahhüdü gizleme amacına matuftur.

Teklif ile partilerin hesaplarının muhasebeleştirilmesinde yapılan bazı yanlışlıkların incelenmesi yetkisinin Anayasa Mahkemesinden alınarak Sayıştay'a verilmek istenilmektedir.

Bu yetkinin Sayıştay'a verilmesi demek, siyasi partileri AKP'nin iradesine ve insafına teslim etmek demektir.

Bugün Sayıştay, AKP'nin Meclis çoğunluğuna dayalı bir seçimle oluşturuldu.

Türkiye Büyük Millet Meclisi adına yapılan harcamaları denetlemekle görevli Sayıştay, Türkiye Büyük Millet Meclisine rapor veremeyecek kadar partileşmiş bir devlet kurumu hâline gelmiştir.

Bu hale getirilmiş Sayıştay'a, demokrasinin vazgeçilmez unsuru olan siyasi partilerin kaderi terk edilemez. Bu, doğrudan doğruya AKP'nin siyasi partileri kapatıp kapatmama konusunda iradesini kullanabileceği bir anayasal yöntem yaratma fırsatçılığıdır.

Bu fırsatı da Sayın Davutoğlu, “Madem CHP ve MHP’yi kapatacaklar, gelin o zaman Anayasa’yı değiştirelim, kapatılmasın” diyerek sağ gösterip sol çakmaktadır.

Böyle bir düşünceyi biz asla kabul edemeyiz.

Güya bu Teklif, muhalefet partilerini korumak için getiriliyor.

Oysa gerçek bu değildir. Teklifin Birinci maddesinin birinci fıkrasında, “İdarenin eylem ve işlemleri, odaklaşmanın tespitinde gözetimez.” hükmü bulunmaktadır.

Bu değişiklik teklifi doğrudan AKP iktidarını koruma amacıyla getirilmiştir.

İdare, Devletin Başbakanlığından, muhtarlarına kadar ve tüm merkezi ve yerel yönetimlerini kapsamaktadır. Bu teklife göre idarenin eylem ve işlemleri odak sayılmaz ise, idarenin siyasi sorumluluğunu üstlenmiş olan iktidar partisi korunmuş olur.

Üçüncü olarak, bu teklif işlevsizdir. Uygulanması mümkün değildir.

Bu teklifin bu şekilde sunulması, “Türkiye Cumhuriyeti devletini ve demokrasisini ve vatandaşlarının temel hak ve hürriyetlerini koruyacak hiçbir hukuk ve organ olmasın demektir. Bu kabul edilemez bir durumdur.

Bu teklifte, “demokratik meşruiyet” gerekçesine sığınılarak, “cumhuriyet savcısı tek başına karar veremesin”, “milletin iradesi ile siyasi parti hakkında kararı Meclis versin” düzenlemesi iyi niyetli değildir.

Mecliste kurulacak komisyonda, her partiden 5 tane milletvekili üye olacak ve komisyon üçte iki oranında çoğunlukla karar verecek.

Ayrıca, Teklifte, “Bu komisyon altmış gün içerisinde karar verir”. İfadesine rağmen, üye verilmemesi halinde yapılacak işlemle ilgili bir açıklık yoktur.

Böyle bir durum siyasi rekabet içindeki partilerin bir birlerine “kumpas kurması” gibi bir fırsatçılık yaratacak, kirli pazarlıklara yol açacaktır. Kapatılmak istenen veya bir başka partinin komisyona üye vermemesi ya da komisyonun 60 günde karar vermemesi halinde yapılacak işlem konusunda Teklifte boşluk bulunmaktadır.

Bütün bu boşlukların anlamı Teklif ile fiilen parti kapatmak imkânsızlaştırılmaktadır.

Bu boşlukların bilinerek yaratıldığı düşüncesindeyiz.

Bu düzenleme, özü, sözü itibarıyla;

- AKP’nin 2007 kapatılma korkusunun tekrar hayata geçmiş olması sebebiyle kendisini koruma altına alma,
- Diğer partilerin kapatılmasına ilişkin iradeyi Sayıştay marifetiyle AKP denetimi altına alma,
- Çözüm süreci altında PKK ile yapılan müzakerelerde verilen taahhüt gereği şiddeti ve terörü siyasi amaçla kullanmayı parti kapatma sebepleri arasından çıkarma düşüncesinden kaynaklanmıştır.

Bu teklifin, Türkiye’nin geleceğinin terör örgütü ile pazarlık masasına yatırıldığı bir süreçte gündeme getirilmiş olmasını; Yeni Türkiye, Yeni Anayasa İDDİALARI kapsamında Recep Tayyip Erdoğan’ın BAŞKANLIĞI ve İMRALI CANISI’NIN ÖZGÜRLÜĞÜ bağlamında bir göz boyama, gündem oluşturma ve seçim propaganda aracı olarak kullanma amacı taşıdığı kanaatindeyiz.

Milliyetçi Hareket Partisi olarak, bu Anayasa değişikliği teklifini, Anayasa’nın 2’nci maddesindeki hukuk devleti maddesine, Anayasanın, 148’inci maddesindeki siyasi partileri kapatmak ilkesine aykırı bulmaktayız.

Ayrıca, her temel hak ve hürriyetin bir sınırı vardır, her temel hak ve hürriyetin de sınırının sınırı vardır. Temel hak ve hürriyetler kapsamında siyasi faaliyette bulunma hürriyeti gerek parti gerek birey olarak çekirdek haklar hâlinde gelmiştir.

21'nci yüzyılın demokratik toplum gereklerine göre; bu Teklif temel hak ve hürriyet olarak, çekirdek hak olarak, siyasi faaliyette bulunma hürriyetinin de sınırını ve sınırının da sınırını Anayasa ile belirlemek gerekmektedir. Oysa Teklif, parti kapatma sürecini siyasi iktidarı iradesine bırakmaktadır. Bu sebeple, Anayasa'nın 14'üncü ve 15'inci maddelerine aykırıdır.

Bu teklif, bölücü terör örgütüyle ilişkili olmak üzere terörü şiddet olarak, terör olarak, politik araç olarak benimseyen partilerin kapatılmasına ilişkin bir hüküm içermemekte, bu tür partilerin kapatılmasını külliyen ortadan kaldırmaktadır. Dolayısıyla devletin ve milletin bölünmez bütünlüğüyle ilgili Anayasa'nın 3'üncü maddesine, başlangıç hükümlerine, 14'üncü ve 15'inci maddeye, Anayasa'nın özüne ve sözüne aykırıdır.

Milliyetçi Hareket Partisi olarak bu kanun teklifine yukarıda arz ettiğimiz gerekçeler ve Komisyonda sunduğumuz sebeplerle karşıyız.

Faruk Bal
Konya

Mehmet Şandır
Mersin

Nevzat Korkmaz
Isparta

MUHALEFET ŞERHİ

ANAYASA KOMİSYONU BAŞKANLIĞINA

2/2737-Esas sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifine İlişkin Muhalefet şerhidir.

Siyasi Partiler siyasal yaşamın vazgeçilmez unsurları olarak tanımlanmıştır. Bu böyle olmasına rağmen Türkiye’de çok partili siyasal rejime geçişten bugüne kadar 27 siyasi parti kapatılmıştır. Bunların büyük çoğunluğu ise sadece dünya görüşlerinden dolayı kapatılmıştır. Türkiye’de siyasi partilere uygulanan kapatma kriterleri, evrensel hukuk kurallarına göre değil, otoriter ve çağdışı resmi ideolojiye göre belirlenmiş olan kriterlerdir. Türkiye’de uygulanan hukuk sistemi çok partili siyasal yaşama olanak veren bir içerik taşımamaktadır. Hal böyle iken farklı düşünen ve sisteme göbekten bağlı olmayanların kurduğu partilerin otomatik olarak hiçbir hukuk süzgecinden geçmeksizin kapatılması da kaçınılmaz olmaktadır. Kapatılmayan partilerin de adil ve eşit olmayan seçim yasalarıyla halka ulaşmaları imkânsız hale getirilmektedir. Siyasi partilerin hazine yardımı almasına ilişkin uygulanan baraj ve hiçbir demokratik ülkede olmayan %10 seçim barajı nedeniyle parlamento, seçkinlerin ve aynı görüşte olan ama adı farklı olan partilerin temsil edildiği bir kurum haline gelmiştir. Ne yazık ki Türkiye 2015 yılında dahi 1920’lerdeki Birinci meclisteki çoğulcu yapının gerisindedir.

Parti içi demokrasiye ilişkin kural ve kaidelerin olmaması veya işlememesi yüzünden, tabandan değil tavandan adayların belirlenmesi uygulaması bir liderler sultanı yaratmıştır. Milletvekillerinin ve yerel yöneticilerin kim olacağı tamamen merkezi kararlara ve özellikle genel başkanların takdirine bırakılmıştır. Bu da siyasetin yenilenmesine ve halkın gerçek temsilcilerinin seçilmesine engel teşkil etmektedir. Özcesi yaratılan sistem demokratik değil bürokratik bir sistemdir. Halkın söz ve karar süreçlerine katılımı en baştan engellenmektedir. Seçimden seçime, genel başkanların belirlediği adaylara oy verme biçiminde seyreden uygulamaya ülkemizde “Demokrasi”, “Çok partili siyasal yaşam” ve “Çoğulculuk” adı verilmektedir.

Cumhuriyetin Osmanlı’dan devraldığı “*kutsal Devlet*” ve “*Devlet baba*” geleneği günümüze kadar hayatiyetini koruduğu için devlet, “*ulusunu*”, “*burjuvazisini*”, “*aydınını*” ve toplumsal sınıflarla bağlı olmayan “*devlet partilerini*” de üretmiştir. Bu nedenle ülkemizde ne gerçek anlamda temeline işçi sınıfını alan, ne

de tam anlamıyla milli burjuvaziye dayanan bir parti kültürü oluşabilmiştir. Bu durumun neticesinde, son birkaç yılı hariç tutarak, sürekli seyrü-sefer halinde olan bir seçmen tipinin oluştuğu hususu sosyolojik bir olgu halini almıştır. Parti ile seçmen arasındaki bu kopukluk belirli aralıklarla yapılan askeri darbelerle birlikte partilerin kapatılması ve o dönemin siyasetçilerine siyaset yasağının getirilmesiyle daha da vahim bir hal almıştır. Buna bir de 12 Eylül darbesinin bir ürünü olan seçim barajlarını eklediğimizde siyasetin kurumlaşması ve siyasal birikimin oluşması adeta imkansız hale gelmiştir.

Nitekim uygulanan seçim barajı; halkın çok önemli bir kısmının iradesinin parlamentoya yansımaları engellemektedir. Örneğin 2002 yılında gerçekleşen genel seçimlerde, oyların %47'sini alan partiler parlamentoya girememiştir. Yine seçim barajı nedeniyle, vatandaş programına inandığı partiye değil, barajı geçecek olan diğer partilere oy vermek zorunda kalmıştır. Ülkemizin Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgelerinde bir çok seçimde vatandaşın %50 ile % 90 arası oyunu alan partiler parlamentoya girememiş ancak %5 ile bazı partiler o ilin tüm vekillerini gasp ederek parlamentoda oturma ahlaksızlığını gösterebilmiştir. Buna rağmen bu sisteme de “Özgür ve adil” koşullarda seçim denilmektedir.

Anayasa’nın 67 inci maddesinin 5 inci fıkrası uyarınca; “Seçim kanunları, temsilde adalet ve yönetimde istikrar ilkelerini bağdaştıracak biçimde düzenlenir.” hükmüne rağmen bu ilkeyi hayata geçirecek hiçbir yasal düzenleme yapılmadığı gibi tam tersine, barajın % 10 düzeyinde olmasına yönelik yasal düzenleme ve yaşanan seçim pratikleri Anayasa’nın bu hükmünün aksi bir düzen yaratmıştır. Seçim barajı uygulaması, Yönetimde öyle bir istikrar yaratmış ki yakında başkanlık sistemiyle birlikte tek partili sisteme geçecek kadar etkili bir sonuç doğurmuştur. Yani kantarın topuzu fazlasıyla kaçmıştır.

Anayasa’nın 68/son fıkrasına göre; **“Siyasi partilere, Devlet, yeterli düzeyde ve hakça mali yardım yapar.”** ama nedenini, nasılını kanuna bırakmıştır. Yani gelen iktidarlara... Gelen iktidarlar da oraya da bir % 7 barajını getirmişler ve Anayasa’nın “HAKÇA” kısmının hakkından gelmiş böylece... Ve “Mağdur” ve “Mazlum” AKP’de bunun devam etmesini “ADİL” bulmuş olacak ki 13 yıldır devamından yana görüş ve düşüncelerini beyan etmektedir. Diktatörlükle yönetilen ülkeler; mesela Mısır, komşularımız Suriye

ve Irak, kuzey ve kuzeybatımızdaki Rusya ve Bulgaristan da çok uzun yıllar “YÖNETİMDE İSTİKRAR”ın hayat bulduğu ülkeler idi. Bu yönetimde istikrarı onlar da “sözde” seçimlerle meşrulaştırmaya çalışıyorlardı. Türkiye bahsettiğimiz örneklerden farklı olmakla birlikte siyasal tarihimizin arka planındaki İttihat ve Terakki Partisi uygulamaları ile 30 yıl süren CHP’nin tek parti deneyimi önemli iki gerçekliktir. Siyasetimizin damarlarında akan böyle asil bir kan mevcuttur... İşte bu iki deneyimin nüveleri hala siyasi yaşamın içine nüfuz etmiş olan, demokrasiye ket vuran unsurlardır. Bu duruma rağmen tek partinin milli şefi İsmet İNÖNÜ 1945’te çok partili siyasal yaşama geçme gerekçelerini ifade ettiği bir açıklamasında bugünlere de ışık tutacak olgunlukta bir değerlendirme yapar:

“Bizim şimdiki sistemimiz baştaki şahsa dayanmaktadır. Bu türlü idareler ekseriya çok parlak başlar, hatta bir süre parlak devam eder. Fakat bunun sonu yoktur. Baştaki şahıs sahneden çekildiği zaman nasıl bir akıbetle karşılaşacağı bilinmez. Tek parti rejimleri normal demokrasi usulleri ile idare şekline intikal edemedikleri, hiç değilse bu zaruri olan intikali tam zamanında yapamadıkları için yıkılmışlardır. Yıkıntının arasında da bir çok zahmetlerle meydana getirilen bir çok eserin hepsi heba olmuştur. Memleketimizi böyle bir akıbetten korumalıyız.

Ciddi ve esaslı murakabe(denetim) ve muhalefet sistemlerine süratle geçmeliyiz. Ben ömrümü tek parti rejimi ile geçirebilirim. Ama, sonucu düşünüyorum. Benden sonrasını düşünüyorum. Bu sebepten vakit geçirmeden işe girişmeliyiz”

Çok partili siyasal yaşamdan bu yana aradan 70 yıldan fazla zaman geçmiş. Ülkemizde halen “Ciddi ve esaslı murakabe ve muhalefet “ yapmanın kurumları, koşulları yoktur. Acaba AKP Hükümetinin 2023 veya 2071 projeksiyonlarında bu hedefleri gerçekleştirmek var mıdır?

Nitekim yine Adalet ve Kalkınma Partisinin getirmiş olduğu 2/2737-Esas Sayılı Kanun teklifinin gerekçesine baktığımızda AKP ‘nin yasama sürecindeki klasik tutumuyla karşılaşırız. Bu da “ **Doğru gerekçeyle karşı, yanlış ve eksik düzenleme**” klasiğidir. Örneğin “1961 Anayasası”ndan bugüne kadar ülkemizde Anayasa mahkemesi tarafından 25 siyasi parti kapatılmış olup bu sayıya askeri

müdahale döneminde kapatılan siyasi Partiler dahil değildir. Bugüne değin Avrupa ülkelerinin tamamında kapatılan parti sayısı ise 6’dır. Ayrıca Avrupa insan hakları Mahkemesine yapılan başvuruların –biri hariç (RP)- tamamında ihlal kararı verilmiştir” denilmektedir.

Devamla “**Değişik tarihlerde Anayasa ve yasalarda yapılan iyileştirmelerin amaçlarına uygun olarak uygulanmaması**”ndan bahsediliyor.

Parti kapatma gibi temel bir konuda çıkarılacak yasal düzenlemeler belirlilik, objektiflik, ölçülülük gibi kriterlere sahip olmalıdır. Bu konu yargıçların takdir ve insafına bırakılmayacak kadar yaşamsal bir alandır. Anayasa mahkemesin 60 yıllık pratiğinde yasaklama, kapatma, sınırlama içtihatları ve kültürü vardır. Vatandaş yerine devleti önceleyen; “Güvenlik – özgürlük” dengesinde daima güvenliği tercih eden, bürokratik iktidar ortağı olan, güç kullanan, siyasete müdahale ederek siyasi partilerden daha fazla siyaset yapan ama hesap vermeyen bir kurumun yamalı yasalardan iyi bir sonuç çıkarmasını beklemek saflık olur.

Getirilen düzenlemenin 6 ıncı fıkrasında “**İdarenin eylem ve işlemleri, odaklaşmanın tespitinde gözetilemez**” düzenlemesi ise Hukuk Devleti ilkesi ve Anayasa’nın 125 inci maddesindeki “**İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır**” hükmüne aykırılık teşkil etmektedir. Sayın hükümet ve Bakanlar Her türlü hukuksuzluk emrini verecek; Valisi, Kaymakamı, Emniyet Müdürleri de bunu hayata geçirecek ama bu durum “**Odaklaşmada**” dikkate alınmayacak! Devletin resmi organları eliyle Anayasal sistemi değiştirme uygulamaları yapacaksınız ama odaklaşmada bu kullanılmayacak! Yüz militanı olan bir Parti “Biz bu devleti yıkacağız” deyip harekete geçerse partisi kapatılacak ama kamu gücünü kullanan bir iktidar partisinin bu gücünü hukuka aykırı kullanması tehlike yaratmayacak. Bu eylemlerin hesabını vermeyecek.

3) Anayasa’nın 68. Maddesindeki sınırları belli olmayan tanımlamalar olduğu ve Anayasanın diğer maddeleriyle resmi ideolojiye atıf yapan haliyle kaldığı sürece siyasal partiler kapatılmaktan kurtulamaz.

Anayasa 68/4 hükmüne göre “Siyasi partilerin tüzük ve programları ile eylemleri, Devletin bağımsızlığına, **ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne,** insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet

egemenliğine, demokratik ve **laik cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz**; sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir tür diktatörlüğü **savunmayı** ve **verleştirmeyi amaçlayamaz**; suç işlenmesini teşvik edemez.” diyor.

Anayasa mahkemesi; devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü, üniter devlet, Atatürk Milliyetçiliğine bağlılık ve laiklik ilkelerini, resmi ideolojiden esinlenen bir perspektifle ve aşırı yasakçı bir yorumla uygulaması, demokrasinin vazgeçilmez unsurlarından olan siyasal örgütlenme ve ifade hürriyetlerinin alanını büyük ölçüde daraltmıştır.

Bugüne kadarki tüm parti kapatmalar bu madde ve bu maddenin atıfta bulunduğu diğer Anayasa maddeleri dayanak oluşturmuştur. Bu madde anayasanın diğer yasaklayıcı hükümlerinin en somutlaşmış ifadesidir.

Getirilen teklifin hem 68 inci Maddenin unsurları suç olarak kabul etmesi ve sonra da bu “**suçtan**” kurtulmak için komisyon ve genel kurulu devreye koyması anayasayı dolanmaktır. Halbuki olması gereken Anayasanın 68 inci maddesindeki belirsizliği gidermektir.

4) Komisyon kararlı bir şekilde seçime katılan ve belirli bir oy oranına sahip partilerden de görüş alarak kararını oluşturmalıdır.

Demokratik Standartlar

1998 yılında Venedik Komisyonu, Avrupa Konseyi Genel Sekreterliğinin isteği ile “**Siyasi partilerin yasaklanması ve benzer tedbirler**” hakkında kapsamlı ve karşılaştırmalı bir inceleme gerçekleştirmiştir. Bu inceleme çerçevesinde Arnavutluk, Arjantin, Azerbaycan, Belarus, Belçika, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Kanada, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Gürcistan, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İrlanda, İtalya, Japonya, Kırgızistan, Letonya, Liechtenstein, Lituanya, Moldova, Hollanda, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya, Slovakya, İspanya, Slovenya, İsveç, İsviçre, Türkiye, Ukrayna ve Uruguay’da yanıt alınmıştır.

Venedik Komisyonu, aldığı yanıtlara dayanarak, siyasi partilerin yasaklanmasına ilişkin ulusal kuralları sınıflandıran ve inceleyen bir rapor hazırlamış ve bu rapor 12-13 Haziran 1998 tarihindeki Genel Kurul Toplantısı sırasında kabul

edilmiştir. Venedik Komisyonu, işbu görüşü hazırlamak maksadıyla yeni karşılaştırmalı materyalleri incelemiştir. Güncellenmiş bu materyaller, son on yıl içinde Avrupa Konseyi üyesi Devletlerinin parti kapatma meselesini düzenleme ve halletme şeklinde önemli değişiklikler olmadığını teyit etmektedir. Bu nedenle, Venedik Komisyonunun 1998 raporunda varılan sonuçlar, halen Avrupa’da geçerli olan uygulamalarını özetlemektedir.

Bu sonuçlar aşağıdaki gibidir: Sonuç Düzenlenen ankete yanıt veren ülkelerdeki parti faaliyetlerine uygulanan yasal hükümlerin çeşitliliği, bir Avrupa standardının tanımlanmasını güçleştirmektedir.

Bununla birlikte bir kaç ortak özellik göze çarpmaktadır

1) Her yerdeki parti faaliyetleri dernekleşme özgürlüğü ilkesi ile güvence altına alınmıştır.

2) İlgili devletlerin çoğunluğunda değilse de pek çoğunda belli tedbirlerin bulunmayışı, demokrasinin sorunsuz işleyici açısından bu tedbirlerin elzem olmadığı sonucuna varmamıza neden olmaktadır:

- **Siyasi partilerin kaydedilmesi:** Formalite olarak dahi herhangi bir kayıt şartı bulunmamaktadır, ancak bu durum, seçim mevkiine aday olanların belli resmi şartları yerine getirmek zorunda olmadığı anlamına gelmemektedir.

- Yasaklama ve kapatma dahil olmak üzere, belli kurallara uymayan siyasi partilere uygulanan yaptırımlar. Tabii ki bu durum şahısların siyasi faaliyetler bağlamında işledikleri suçların cezalandırılmasını engellememektedir.

3) Siyasi partilere yaptırım uygulayan devletler bile uyguladıkları yaptırımlar açısından kayda değer bir çeşitlilik arz etmektedir.

4) Bir siyasi partinin yasaklanması veya kapatılması kadar ağır yaptırımların uygulanmasını gerektirecek davranışları tanımlamanın son derece zor, hatta belki de imkânsız olması, dernekleşme özgürlüğünü sınırlandıran mevzuatın uygulanması sırasında **ölçülülük ilkesine başvurmanın ne kadar gerekli olduğunu vurgulamaktadır.** Siyasi partilerin faaliyetlerine ilişkin genellikle çok sayıdaki yasal tedbirlerin pratikte uygulanma biçimi, bu ilkenin gözetilmesi hususunda gerçek bir kararlılık olduğunu göstermektedir.

5) Son olarak, incelenen ulusal mevzuatlarda sık sık ortaya çıkan bir özellik de, bağımsız ve tarafsız bir yargı mercii veya mahkeme tarafından yargılanma garantisidir. Bu durum, siyasi partilerin kaderi gibi siyasi açıdan son derece önemli bir şeyi, tarafsızlıklarından genellikle şüphe duyulabilen yürütme veya idari mercilerin kontrolünün dışında tutma isteğini açıkça göstermektedir.

Bazı devletlerin parti kapatmaya ilişkin hiç bir kuralı bulunmamakta ve bu devletler bu kurallar olmaksızın da gayet iyi bir şekilde işlemektedir.

Parti yasaklama kuralları uygulayan devletlerde ise bu kurallar şekil, usul ve içerik açısından son derece farklı şekilde düzenlenmiştir.

Öte yandan, siyasi partilerin yasaklanmaması ve kapatılmaması yönünde ortak bir demokratik miras oluşturacak şekilde son derece açık bir ortak Avrupa yaklaşımı mevcuttur. Parti kapatmaya konusunda görünürde son derece geniş kapsamlı kurallara sahip olan devletlerde dahi, bu kuralların uygulanmasına ilişkin “aşırı bir kendini sınırlama” söz konusudur. Bu kuralların gerçekten de uygulanması (hatta sadece bunların uygulanmasının istenilmesi) için aşılması gereken eşik son derece yüksektir.

Hükümetin yönetim şeklinde kökten değişiklikler yapılmasını veya çoğunluğun kabul edilemez bulduğu görüşleri savunan partilere izin verilmesine ilişkin ortak bir uygulama mevcuttur.

Siyasi görüşler, ilgili siyasi partinin yasaklanması ve kapatılması yoluyla sansürlenmemekte, bununla birlikte parti üyelerinin yasa dışı faaliyetleri karşısında normal ceza hukuku sistemi vasıtasıyla yaptırımlar uygulanmaktadır.

Bazı ülkelerde, parti kapatma hükümlerinin pratikte parti faaliyetlerinin özgürlüğünü sınırlamadığı, aksine, eşiği yükselten ve siyasi partileri, diğer derneklerin maruz kalabileceği türden yasal kapatmaya karşı koruyan özel bir ayrıcalık ve koruma sağladığı da eklenmelidir.

AB’de parti kapatmada esas alınan kriterler genellikle yasa dışı araçlardan, **örneğin şiddetin kullanılmasından bahsetmektedir.** Ancak parti yasaklama kuralları bulunan ülkelerdeki en yaygın modele göre yasaklama için hem yasa dışı araçların (faaliyetlerin) hem de gayrı meşru amaçların (hedeflerin) var olması gerekmektedir.

Modern çağda, siyasi partilerin Avrupa’da gerçekten yasaklandığı çok az sayıdaki dava (Türkiye istisnası haricinde) 1950’lerin sonunda Almanya ve başka ülkelerdeki ve daha yakın zamanda da İspanya’daki marjinal ve radikal partilerle ilgili davalardır. **Alman Anayasa Mahkemesi (BVerfG), bir partinin yasaklanabilmesi için o partinin demokrasi karşıtı görüşlere sahip olmasının ötesinde siyasi eylemlerde kendisini gösteren ve temel demokratik düzenle sabit bir plana göre sürekli ve kararlı bir şekilde savaşılmaya yönelik sabit bir amaç güttüğünün sağlam delillere dayandırılarak ispatlanmasının gerekli olduğuna hükmetmiştir.**

Parti yasaklamaya ilişkin kuralları olan devletler, bu tür davaları yetkili mahkemeye taşımak için özel usuller tesis etmişlerdir. Pek çok ülkede, bu karar tamamen siyasi bir karardır. Örneğin Almanya’da, bu yetki Federal Parlamento’ya, Federal Konseye veya Federal Hükümete verilmiştir ancak Federal Savcının başvuruda bulunma yetkisi yoktur. Başka ülkelerde de bu tür davalar karşısında tamamen “yasal” bir yaklaşım benimsenmesini engelleyen başka siyasi filtreler mevcuttur.

Bir siyasi partinin kapatılması sürecinin başlatılması, belli yasal kriterlerin yerine getirilmesinin otomatik yasal sonucu olmamalıdır. Dava açma kararı, daha ziyade, söz konusu partinin demokrasinin işleyişi açısından arz ettiği tehdidin değerlendirilmesine dayanan ve ***yasal kriterlerin yanı sıra söz konusu bu partinin nihayetinde kapatılmasının doğuracağı siyasi sonuçları dikkate alması gereken ihtiyari bir karar olmalıdır.***

Venedik Komisyonu, Türkiye istisna olmak üzere, Avrupa’da varsa bile siyasi bir parti hakkında kapatma davası açma yetkisinin herhangi bir siyasi veya demokratik kontrol veya denge olmaksızın cumhuriyet başsavcısına verildiği ülkelerin sayıca çok az olduğunu dikkate almaktadır.

Partilerin korunmasına ilişkin ortak Avrupa yasal standardı öncelikle, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) tarafından ağırlıklı olarak Türkiye’yi ilgilendiren davalarda yorumlandığı şekliyle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) Madde 11’e dayanmaktadır.

Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi Madde 22, AİHS Madde 11’e tekabül etmektedir. Ayrıca, daha çok “***bağlayıcı olmayan hukuk***” olarak kabul

edilebilecek ancak yine de en azından siyasi açıdan önem taşıyan başka yasalar ve yasal kaynaklar da mevcuttur. Bu kaynaklar şunlardır:

- Avrupa Konseyinin, özellikle Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin (AKPM) ve Bakanlar Komitesinin kararları ve diğer belgeleri;
- Venedik Komisyonunun ilkeleri ve raporları.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

- Siyasi partilerin varlığı ve faaliyetleri, AİHS'nin dernekleşme ve toplantı özgürlüğü hakkındaki 11. Maddesi ve ifade özgürlüğü ile ilgili 10. Maddesi ile korunmaktadır.

Bir siyasi partinin kapatılması, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 11. Maddesi kapsamında bir sınırlama teşkil etmektedir. Böyle bir sınırlamanın haklı olabilmesi için bu sınırlamanın “maddede öngörülen meşru amaçlardan birini gerçekleştirmek için kanun marifetiyle konmuş” olması ve “demokratik toplum için ihtiyaç duyulması” şarttır. Ayrıca, AİHM, 11. Maddenin lafzından da önemlisi, siyasi partilerin, AİHS ile uyumlu yegane yönetim şekli olan demokrasinin düzgün işlemi için elzem olan bir dernekleşme türü olduğunu ifade etmiştir. AİHM, siyasi partilerin, demokrasinin işleyişi açısından taşıdığı önemden dolayı diğer derneklerin yasaklanmasının aksine, bir siyasi partinin yasaklanması ve kapatılması için özellikle sağlam bir gerekçe olmasını şart koşturmaktadır.

Mahkemenin partilerin yasaklanmasına ilişkin nispeten geniş bir içtihadı bulunmaktadır ve önemli davaların çoğunluğu Türkiye'yi ilgilendiren davalardır. Bu davalar aşağıdaki gibidir:

- ***Birleşik Komünist Partisi/Türkiye – 30 Ocak 1998***
- ***Sosyalist Parti/Türkiye – 25 Mayıs 1998***
- ***Özdep /Türkiye – 8 Aralık 1999***
- ***Yazar /Türkiye – 9 Nisan 2002***
- ***Refah /Türkiye – 13 Şubat 2003***

Mahkemenin yukarıda bahsedilen kararlarda ifade edilen ilkeleri teyit ettiği ve tekrarladığı başka kararlar da mevcuttur. Mahkeme, temel yaklaşımını ve genel

ilkelerini Birleşik Komünist Parti ve Sosyalist Parti hakkındaki ilk iki davada belirlemiştir. Bu yaklaşım ve ilkeler, Özdep davasında teyit edilmiş ve Yazar davasında ise siyasi partilerin korunmasını güçlendirerek geliştirmiştir.

Mahkeme, 2003 Refah/Türkiye kararında, daha önceki katı yorumuna atıfta bulunmuş ancak delillerin dikkatle incelenmesinden sonra Refah Partisinin yasaklanmasının Türk mahkemelerinin takdirinde olduğunu ve bu nedenle 11 inci Maddenin ihlalini teşkil etmediğini tespit etmiştir.

Venedik Komisyonu, Mahkemenin 11 inci Madde hakkındaki içtihatlarından aşağıdaki ilkelerin çıkarılabileceği görüşündedir:

1) Demokrasi, Sözleşmenin öngördüğü, dolayısıyla Sözleşmeyle uyumlu olduğu yegane siyasi model olarak ortaya çıkmaktadır; Sözleşme Avrupa kamu düzeninin anayasal bir aracıdır; siyasi partiler demokratik devlette ezeli bir rol üstlenmektedir ve demokrasinin düzgün bir şekilde işlemesi için gerekli dernekleşme şeklini temsil etmektedirler;

2) Siyasi partiler ifade özgürlüğüne ve dernekleşme özgürlüğüne sahiptirler;

3) Siyasi partiler ifade özgürlüğü ve dernekleşme özgürlüğü arasında sıkı bir bağ olmasını gerektiren çoğulculuğun sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadırlar;

4) İfade özgürlüğü demokraside çoğulculuğun sağlanması açısından hayati bir araç teşkil ettiğinden bu özgürlüğün korunması yalnızca olumlu karşılanan veya zararsız kabul edilen bilgilerin ve fikirlerin korunmasından ibaret değildir, aynı zamanda, 10. Maddenin ikinci fıkrasında öngörülen kısıtlamalara tabi olmak kaydıyla, incitici, şok edici veya rahatsız edici bilgileri ve fikirlerin korunmasını da içermektedir.

Venedik Komisyonu, özellikle, Mahkemenin siyasi bir partinin demokrasiye zarar vermediği müddetçe ülkenin anayasasında değişiklikler yapılmasını gerektiren düşüncelerini ifade etmesine müsaade edilmesi yönündeki beyanının üzerinde durmaktadır. Farklılık arz eden siyasi programların, hatta bir Devletin halihazırdaki teşkilatlanma şeklini de sorgulayan programlar önermesi ve münazara edilmesi demokrasinin özünde yer almaktadır ancak bunların demokrasinin kendisine zarar vermemesi şarttır.

Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi ve Bakanlar Komitesi

AKPM'nin "Avrupa Konseyi üyesi devletlerdeki siyasi partilerin kısıtlanmasına" ilişkin 1308 (2002) sayılı kararının 11 inci paragrafı şöyledir: Sonuç olarak ve yukarıdakilerin ışığında, Meclis, üye devletlerin hükümetlerini aşağıdaki ilkelere uymaya davet etmektedir:

- 1) Siyasi çoğulculuk, her demokratik rejimin temel ilkelerinden biridir;**
- 2) Siyasi partilerin sınırlandırılması veya kapatılması, yalnızca ilgili partinin şiddete başvurması veya toplumun huzurunu ve ülkenin demokratik anayasal düzenini tehdit ettiği durumlarda uygulanacak istisnai tedbirler olarak görülmelidir;**
- 3) Mümkün olduğunca kapatmadan daha az radikal tedbirlere başvurulmalıdır;**
- 4) Bir parti, üyelerinin parti tüzüğüne veya faaliyetlerine aykırı eylemlerinden sorumlu tutulamaz;**
- 5) Siyasi bir parti yalnızca son çare olarak, ülkenin anayasal düzenine uygun şekilde ve adil bir yargı için gerekli tüm garantileri sunan usuller çerçevesinde yasaklanmalı veya kapatılmalıdır;**
- 6) Her üye devletin yasal sisteminde, partileri sınırlayan tedbirlerin siyasi mercilerce keyfi bir şekilde kullanılamamasını sağlayan spesifik hükümler yer almalıdır.**

"Siyasi partilerin yasaklanması veya kapatılması yalnızca, demokratik anayasal düzeni yıkmak için siyasi araç olarak şiddetin kullanılmasını savunan veya şiddet kullanan ve bu şekilde Anayasa ile güvence altına alınmış hakları ve özgürlükleri zayıflatan partiler söz konusu olduğunda haklı olabilir. Bir partinin Anayasa'nın barışçıl bir şekilde değiştirilmesini savunması tek başına yasaklama veya kapatılma için yeterli bir sebep olmamalıdır."

Bu paragrafın özü, Venedik Komisyonunu yalnızca şiddet tehdidini veya şiddet kullanımını siyasi partilerin kapatılmasının yegâne meşru kriteri olarak görmesidir.

Türkiye’deki siyasi partilerin kapatılmasına ilişkin Anayasal ve yasal çerçeve:

Türkiye’nin 1961 Anayasasında da parti kapatmayla ilgili hükümler bulunmakta idi. Şu andaki 1982 Anayasasında ise parti kapatma hükümleri 1995 ve 2001 yıllarında değiştirilmiş olup parti kapatmaya ilişkin hükümler 68 inci ve 69 uncu Maddelerde yer almaktadır.

1983 tarihli Siyasi Partiler Yasasının “Siyasi partilere ilişkin yasaklar” başlıklı 4 üncü bölümünün altında 78 inci Maddeden 108 inci Maddeye kadar son derece ayrıntılı ilave hükümler yer almaktadır.

Anayasa’nın 68 inci Maddenin başlığı “Parti kurma, partilere girme ve partilerden ayrılma”dır. Birinci fıkrasında, vatandaşların siyasi parti kurma hakkı olduğu, ikinci fıkrasında, partilerin “demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları olduğu” ve üçüncü fıkrasında da partilerin “önceden izin almadan kurulabileceği ve Anayasa ve kanun hükümleri içerisinde faaliyetlerini sürdürebilecekleri” ifade edilmektedir. **Dördüncü fıkrasında ise partilerin uymak zorunda oldukları kriterler belirtilmektedir:**

Madde 68 (4): Siyasî partilerin tüzük ve programları ile eylemleri, Devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet egemenliğine, demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz; sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamaz; suç işlenmesini teşvik edemez.

69 uncu Madde, partilerin kapatılmasına ilişkin kriterleri ve usulü düzenlemektedir.

Madde 69. (1) Bir siyasî partinin 68 inci maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı eylemlerinden ötürü temelli kapatılmasına, ancak, onun bu

nitelikteki fiillerin işlendiği bir odak haline geldiğinin Anayasa Mahkemesince tespit edilmesi halinde karar verilir. [...]

Siyasî partilerin kapatılması, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının açacağı dava üzerine Anayasa Mahkemesince kesin olarak karara bağlanır.

Bir siyasî partinin tüzüğü ve programının 68 inci maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı bulunması halinde temelli kapatma kararı verilir. (7)

Bir siyasî partinin 68 inci maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı eylemlerinden ötürü temelli kapatılmasına, ancak, onun bu nitelikteki fiillerin işlendiği bir odak haline geldiğinin Anayasa Mahkemesince tespit edilmesi halinde karar verilir. Bir siyasî parti, bu nitelikteki fiiller o partinin üyelerince yoğun bir şekilde işlendiği ve bu durum o partinin büyük kongre veya genel başkan veya merkez karar veya yönetim organları veya Türkiye Büyük Millet Meclisindeki grup genel kurulu veya grup yönetim kurulunca zımnen veya açıkça benimsendiği yahut bu fiiller doğrudan doğruya anılan parti organlarınca kararlılık içinde işlendiği takdirde, söz konusu fiillerin odağı haline gelmiş sayılır.(8)

Anayasa Mahkemesi, yukarıdaki fıkralara göre temelli kapatma yerine, dava konusu fiillerin ağırlığına göre ilgili siyasî partinin Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına karar verebilir. (9)

Temelli kapatılan bir parti bir başka ad altında kurulamaz. (10)

Bir siyasî partinin temelli kapatılmasına beyan veya faaliyetleriyle sebep olan kurucuları dahil üyeleri, Anayasa Mahkemesinin temelli kapatmaya ilişkin kesin kararının Resmî Gazetede gerekçeli olarak yayımlanmasından başlayarak beş yıl süreyle bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve deneticisi olamazlar [...]

69 uncu Maddenin on ikinci fıkrası siyasi partilere ilişkin diğer kuralların yukarıdaki esaslar çerçevesinde kanunla düzenlenmesini öngörmektedir. Bu düzenleme 1983 Siyasi Partiler Yasası ile yapılmıştır.

68 inci ve 69 uncu Maddeler parti yasaklamaya ilişkin temel anayasal hükümleri teşkil etseler de, bu maddeler, Anayasanın yakından ilgili oldukları diğer kısımları ile birlikte değerlendirilmelidir. Bu durum özellikle “Türkiye

Cumhuriyeti demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir” ifadesini içeren ve Atatürk milliyetçiliğine bağlılıktan bahseden 2 inci Madde için geçerlidir. Pratikte önem kazanan bir başka madde ise, “Türkiye Devleti, ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütündür” ifadesini içeren 3 üncü Maddenin birinci fıkrasıdır. Bu maddeler, Anayasanın değiştirilemez hükümlerini içermektedir.

Bir başka ilgili hüküm ise Anayasanın 24. Maddesinin beşinci fıkrasıdır:

Madde 24/5

“Kimse, Devletin sosyal, ekonomik, siyasî veya hukukî temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasî veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun, dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz.”

Türkiye’de Parti yasaklama ve kapatma kriterleri

68 inci ve 69 uncu Maddelerin lafzı, Avrupa anayasalarındaki maddelerden daha uzun ve ayrıntılıdır ve bu durum da bu kuralların tarihi geçmişini ve siyasi koşullarını yansıtmaktadır.

68 inci maddeye göre, bir siyasi partinin tüzüğü ve programları veya faaliyetleri :

- Devletin bağımsızlığına
- Ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne
- İnsan haklarına
- Eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine
- Milletin egemenliğine
- Demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz;
- Sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı veya yerleştirmeyi amaçlayamaz,
- Suç işlenmesini teşvik edemez.

Bu fıkra 8 kriter sıralanmaktadır ve bu sayı diğer Avrupa anayasalarındaki kriterlerin sayısından çoktur. *Bazı kriterler son derece genel*

terimlerle düzenlenmiştir. **“Demokratik ve laik cumhuriyet ilkelerine” aykırı olan parti programlarının veya faaliyetlerinin yasaklanması buna bir örnektir.**

Bu durum pek çok davada ağırlıklı olarak Kürt kökenli Türk vatandaşlarını temsil eden partilerin yasaklanması için dayanak olarak gösterilen **“Devletin tekliği ilkesinin korunması”** başlıklı 80 inci Madde ve **“Azınlık yaratılmasının önlenmesi”** başlıklı 81 inci Madde için geçerlidir. Anayasanın 68 inci Maddesinin dördüncü fıkrasının, devletin **“ülke bütünlüğünü”** koruduğu, Yasanın 80 inci Maddesinin ise bu hükmü, devletin tekliğinin korunmasını içine alacak şekilde genişlettiği, örneğin daha federal bir hükümet sistemi çağrılarını yasakladığı yönünde eleştiriler mevcuttur. Bu durumun, **“ülke”** bütünlüğünün olağan anlamının ötesinde olduğu açıktır.

Aynı şekilde, Yasanın 81 inci Maddesinde **“azınlıkların yaratılmasının”** yasaklanmasının, Anayasanın 68 inci maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan devletin **“bölünmez bütünlüğü”** kavramının ötesine gittiği açıktır. Aslında, pek çok devlet, **“azınlıkları”**, devletin **“bütünlüğüne”** bu şekilde bir tehdit olarak görmeden barındırmakta ve tanımaktadırlar.

Bir bütün olarak ele alındığında, gerçekte 68 inci Maddenin dördüncü fıkrasına ve ilave yasal kurallara, anayasal modelde değişiklikleri savunan hemen her parti programına karşı, bu değişiklikler ister şiddet tehdidi yoluyla isterse yalnızca barışçıl demokratik araçlarla savunuluyor olsun, başvurulabilir gözükmektedir.

1961 Anayasasının yürürlüğe girmesinden bu yana Anayasa Mahkemesi toplam 25 siyasi partiyi kapatmıştır ve bu rakama, askeri müdahale dönemlerinde kapatılan partiler dahil değildir. Bu partilerin 6 tanesi 1961 Anayasasından sonra, 19 tanesi ise 1982 anayasasından sonra kapatılmıştır.

Yakın zamanda Anayasa Mahkemesi tarafından yasaklanan ve kapatılan siyasi partilerden bazıları aşağıda verilmiştir:

- Türkiye Birleşik Komünist Partisi (TBKP) – Temmuz 1991’de kapatıldı.
- Sosyalist Parti (SP) – Temmuz 1992’de kapatıldı.
- Özgürlük ve Demokrasi Partisi (Özdep) – Temmuz 1993’te kapatıldı.
- Halkın Emek Partisi (HEP) – Temmuz 1993’te kapatıldı.
- Sosyalist Türkiye Partisi (STP) – Kasım 1993’te kapatıldı.
- Demokrasi Partisi (DEP) – Haziran 1994’te kapatıldı.

- *Emek Partisi (EP) – Şubat 1997’de kapatıldı.*
- *Refah Partisi (Refah) – Ocak 1998’de kapatıldı.*
- *Fazilet Partisi (Fazilet) – Haziran 2001’de kapatıldı.*
- *Halkın Demokrasi Partisi (HADEP)– Mart 2003’te kapatıldı.*
- *Demokratik Toplum Partisi (DTP) 11 Aralık 2009’te kapatıldı.*

Bunlardan Refah Partisi dışındakilerin hepsi bölücülükten kapatıldı ve özellikle parti kapatmayı savunanlar açısından durumun vahameti şudur ki; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, kendisine giden ve bölücülükten kapatılan partilerinin tamamının kapatılma nedenlerini haksız buldu.

Bu da gösteriyor ki; Türkiye uygulamasında Anayasa Mahkemesi sürekli yanlış, evrensel hukuka aykırı ve ideolojik kararlar vermiştir. Başta Anayasa olmak üzere, SPY, Seçim Yasası, CMK, TMK, TCK vb. mevzuatlarda demokratik siyaseti sınırlayan ve adeta imkansızlaştıran düzenlemeler varken palyatif tedbirlerden ve yamalardan medet ummak ya geçmişten ders almamaktır ya da sürekli sorunlardan beslenerek iktidarda kalma siyasetidir.

*Anayasa Mahkemesinin partileri kapatma pratiği tam bir hukuk sefaletidir. Aslında AIHM’de mahkum olan; Anayasa Mahkemesi ve o kararları veren mahkemenin üyeleridir. Bu kadar yanlış kararların altına imza atan bir kuruma siyasal yaşamın vazgeçilmez ögesi olan partilerin geleceğini emanet etmek; koruması altındaki onlarca insanı öldüren birine tekrar yeni insanları emanet etmeye benzer. Bu tehdit ülke siyasetinin olgunlaşmasının önündeki en büyük engeldir. **Bu nedenlerle parti olarak Anayasa Uzlaşma Komisyonuna sunduğumuz öneri; parti kapatmanın olmadığı bir sistemdir.** Diğer yaptırımlara izin vermeyi de hem meclisteki komisyon hem de genel kuruldan nitelikli çoğunlukla kabul şartlarına bağlayan bir düzenlemenin doğru olacağı düşüncesindeyiz.*

Yukarıda açıklamaya çalıştığım nedenlerle bu teklife muhalifim.

Bengi Yıldız
Batman

ADALET VE KALKINMA PARTİSİ GRUP
BAŞKANVEKİLLERİ KAYSERİ MİLLETVEKİLİ
MUSTAFA ELİTAŞ, ADIYAMAN MİLLETVEKİLİ
AHMET AYDIN, KAHRAMANMARAŞ
MİLLETVEKİLİ MAHİR ÜNAL, İSTANBUL
MİLLETVEKİLİ MİHRİMAH BELMA SATIR
VE AMASYA MİLLETVEKİLİ MEHMET NACİ
BOSTANCI İLE 224 MİLLETVEKİLİNİN TEKLİFİ
(2/2737)

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASINDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASI HAKKINDA KANUN TEKLİFİ

MADDE 1- 7/11/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 69 uncu maddesinin üçüncü, dördüncü ve yedinci fıkraları aşağıdaki şekilde değiştirilmiş, altıncı fıkrasının sonuna “Meclis çalışmalarındaki oy ve sözler, Mecliste ileri sürülen düşünceler ile idarenin eylem ve işlemleri, odaklaşmanın tespitinde gözetilemez.” cümlesi eklenmiş, dokuzuncu fıkrasındaki “beş yıl” ibaresi “üç yıl” şeklinde değiştirilmiş, beşinci, altıncı ve dokuzuncu fıkralarındaki “temelli” sözcükleri, onuncu fıkrasındaki “temelli olarak” ibaresi ile sekizinci fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.

“Siyasî partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına uygun olması gereklidir. Bu kuralın uygulanması kanunla düzenlenir. Siyasî partilerin malî denetimi Sayıştay tarafından yapılır. Sayıştayca siyasî partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunun tespiti, bu hususun denetim yöntemleri ve aykırılık halinde uygulanacak yaptırımlar kanunda gösterilir. Sayıştayın bu denetim sonunda vereceği kararlar kesindir.

Siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin davalar, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının talebi üzerine, talebin Türkiye Büyük Millet Meclisine ulaştığı tarihte Mecliste grubu bulunan her bir siyasî partinin beşer üye ile temsil edildiği Komisyonun üye tam sayısının üçte iki çoğunluğu ve gizli oyla vereceği izin üzerine açılır ve Anayasa Mahkemesince kesin olarak karara bağlanır. Meclis Başkanı bu Komisyona Başkanlık eder;

ANAYASA KOMİSYONUNUN KABUL ETTİĞİ METİN

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASINDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASI HAKKINDA KANUN TEKLİFİ

MADDE 1- 7/11/1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 69 uncu maddesinin üçüncü, dördüncü ve yedinci fıkraları aşağıdaki şekilde değiştirilmiş, altıncı fıkrasının sonuna “Meclis çalışmalarındaki oy ve sözler, Mecliste ileri sürülen düşünceler ile idarenin eylem ve işlemleri, odaklaşmanın tespitinde gözetilemez.” cümlesi eklenmiş, dokuzuncu fıkrasındaki “beş yıl” ibaresi “üç yıl” şeklinde değiştirilmiş, beşinci, altıncı ve dokuzuncu fıkralarındaki “temelli” sözcükleri, onuncu fıkrasındaki “temelli olarak” ibaresi ile sekizinci fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.

“Siyasi partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına uygun olması gereklidir. Bu kuralın uygulanması kanunla düzenlenir. Siyasî partilerin malî denetimi Sayıştay tarafından yapılır. Sayıştayca siyasî partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunun tespiti, bu hususun denetim yöntemleri ve aykırılık halinde uygulanacak yaptırımlar kanunda gösterilir. Sayıştayın bu denetim sonunda vereceği kararlar kesindir.

Siyasi partilerin kapatılmasına ilişkin dava açılması talebi Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısınca Türkiye Büyük Millet Meclisine ulaştırılır. Türkiye Büyük Millet Meclisinde talebin ulaştığı tarihte grubu bulunan her siyasi partinin beşer üye ile temsil edildiği Komisyon, otuz gün içinde oluşturulur. Meclis Başkanı bu Komisyona başkanlık eder; ancak, oy kullanamaz. Komisyon, dava açılmasına izin verilmesi ya da

(Adalet ve Kalkınma Partisi Grup Başkanvekilleri
Kayseri Milletvekili Mustafa Elitaş, Adıyaman
Milletvekili Ahmet Aydın, Kahramanmaraş
Milletvekili Mahir Ünal, İstanbul Milletvekili
Mihrimah Belma Satır ve Amasya Milletvekili
Mehmet Naci Bostancı ile 224 Milletvekilinin
Teklifi) (2/2737)

ancak, oy kullanamaz. Komisyonun kararları, yargı denetimi dışındadır. İzin talebinin Meclise ulaşmasından itibaren otuz gün içinde Komisyon oluşturulur ve Komisyon, kararını izin talebinin Meclise ulaşmasından itibaren en geç altmış gün içinde verir. Meclisteki siyasî parti gruplarınca, izin talebiyle ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz. İzin talebini karara bağlayacak Komisyonun oluşumu, izin talebinin görüşülme usul ve esasları Meclis İçtüzüğüyle düzenlenir.”

“Anayasa Mahkemesi, yukarıdaki fıkralara göre kapatma yerine, dava konusu fiillerin ağırlığına göre ilgili siyasî partinin Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına karar verebilir. Devlet yardımından yoksun bırakılma, bağlı olduğu kapatma davasının ve kararının usulüne tabi olup tek başına dava konusu yapılamaz.”

MADDE 2- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer ve halkoyuna sunulması halinde oylanır.

(Anayasa Komisyonunun Kabul Ettiği Metin)

aksi yöndeki kararını kuruluşundan itibaren en geç otuz gün içinde üye tamsayısının üçte iki çoğunluğu ve gizli oyla verir. Komisyonun kararı, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunda en geç otuz gün içinde genel görüşmedeki usule göre görüşülerek gizli oyla karara bağlanır. Genel Kurulda karar yeter sayısı üye tamsayısının üçte ikisidir. Genel Kurulun vereceği kararlar yargı denetimi dışındadır. Meclisteki siyasî parti gruplarınca, izin talebiyle ilgili görüşme yapılamaz ve karar alınamaz. İzin talebini görüşecek komisyonun oluşumu, izin talebinin görüşülme usul ve esasları Meclis İçtüzüğü ile düzenlenir.”

“Anayasa Mahkemesi, yukarıdaki fıkralara göre kapatma yerine, dava konusu fiillerin ağırlığına göre ilgili siyasî partinin Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına karar verebilir. Devlet yardımından yoksun bırakılma, bağlı olduğu kapatma davasının ve kararının usulüne tabi olup tek başına dava konusu yapılamaz.”

MADDE 2- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer ve halkoyuna sunulması halinde oylanır.

